

OBČINA ČRNOMELJ

20
25

STRATEGIJA
RAZVOJA

Naročnik: Občina Črnomelj
Trg svobode 3
8340 Črnomelj

Telefon: +386 (0)7 306 11 00
E-pošta: obcina.crnatelj@siol.net
Splet: www.crnatelj.si

Predmet: STRATEGIJA RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ
ZA OBDOBJE 2018–2025

Izdelovalec: ČAROVNIJA ČRK, kvalitativno
raziskovanje na področju družboslovja,
Mag. Maja Pucelj s. p.
Glavarjeva ulica 8, 1000 Ljubljana
Telefon: +386 (0)40 701 185
E-pošta: puceljmaja@gmail.com

Sodelujoči pri pripravi strategije:
Dr. Petra Štrekelj
Mag. Bojan Mažgon

Grafična podoba:
Valentina Metež, Avocado8 Bragency

Datum: 31. 7. 2018

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

AC – Avtocesta

Ark – (v prevodu barka, skrinja); mednarodno uveljavljen izraz, ki se v povezavi s kmetijstvom nanaša na rejo avtohtonih pasem domačih živali

B2B – (*business-to-business*); elektronsko poslovanje med podjetji

Coworking – sodoben način dela, ki omogoča ljudem različnih poklicev, da si občasno ali stalno delijo prostor, kjer delajo

CPS – Celostna prometna strategija

CRRI – Center razvoja, raziskav in inovacij

CSD – Center za socialno delo

ČN – Čistilna naprava

D – Delavnice

d.d. – Delniška družba

d. o. o. – Družba z omejeno odgovornostjo

DE – Distribucijska enota

DMMO – Organizacija za management in promocijo destinacije

DRSI – Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo

DSO – Dom starejših občanov

DV – Daljnovod

EDEN – (*European Destinations of Excellence*); Evropska destinacija odličnosti

EKSRP – Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

EU – Evropska unija

GSM – (*Global System for Mobile Communication*); globalni sistem mobilne komunikacije

IKT – Informacijsko-komunikacijska tehnologija

IS – Interesne skupnosti

JV – Jugovzhodna

KD – Kulturni dom

KE – Krajevna enota

KS – Krajevna skupnost

Kwh – Kilovatna ura

KZ – Kmetijska zadruga

LAS – Lokalna akcijska skupina

LEADER – (*Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*, angl. *Links between the rural economy and development actions*); pristop od spodaj navzgor

LEK – Lokalni energetske koncept

MC – Mladinski center

MČN – Mala čistilna naprava

MID (KMG – MID) – je neponovljiva identifikacijska številka kmetijskega gospodarstva, ki je osnova za vodenje registra kmetijskih gospodarstev in za povezovanje z drugimi zbirkami podatkov

MK – Ministrstvo za kulturo

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Natura 2000 – je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, razglašeni v državah članicah Evropske unije z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost

NRP – Načrt razvojnih programov

OE – Območna enota

OP – Operativni program

OPN – Občinski prostorski načrt

OPPN – Občinski podrobni prostorski načrt

OŠ – Osnovna šola

OVE – Obnovljivi viri energije

Park & Ride – »je mednarodna oznaka za parkirišča oziroma sistem prestopanja iz osebnega vozila na javni potniški promet. Je okrajšava za angleško frazo »*Park and Ride*«, ki jo v slovenščino prevajamo kot »Parkiraj in prestopi«. Parkiraj in prestopi je sistem vozlišč, ki prostorsko, organizacijsko in pogosto tudi cenovno združujejo parkirišča s postajališči oziroma sistemom JPP-ja. Namenjena so parkiranju osebnih avtomobilov na robu mesta ali čim bliže izvoru in prestopanju na sredstva JPP-ja (avtobus oziroma vlak), ki potnike odpeljejo v mesto oziroma do mestnega vozlišča« (IPOP, 2014).

RIC – Razvojno informacijski center

RK – Rdeči križ

RS – Republika Slovenija

RTP – Razdelilna transformatorska postaja

s. p. – Samostojni podjetnik

SA – Spletna anketa

Skate park – Poligon za rolkanje

SNOS – Slovenski narodnoosvobodilni svet

Start-up – (Zagonsko podjetje) je novoustanovljeno podjetje z inovativno poslovno idejo in/ali inovativnim produktom, z dobro zasnovano poslovno strategijo in upanjem na visok zaslužek

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

SWOT analiza – (*Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*); Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in tveganj

TGP – Toplogredni plini

TRIS Kanižarica - Tehnološko razvojno industrijsko središče Kanižarica

UE – Upravna enota

URE – Učinkovita raba energije

VDC – Varstveno delovni center

VIS – Vizija in strategija

Wi-Fi – (*Wireless Local Aerial Network*); kratica za lokalno brezžično omrežje, v katerega se lahko povezujejo prenosni računalniki, tablični računalniki ali mobilni telefoni

ZD – Zdravstveni dom

Zero waste event – Prireditev brez odpadkov

ZGS – Zavod za gozdove Slovenije

KAZALO

NAGOVOR ŽUPANJE	6
NAMEN IN CILJI PRIPRAVE TER ZNAČILNOSTI STRATEGIJE RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ	8
OBČINA ČRNOMELJ 2017: KRATKA PREDSTAVITEV.....	9
STRATEGIJA RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ MED LETI 2018–2025: OBČINA Z VISOKO KVALITETO BIVANJA.....	13
RAZVOJNA PRIORITETA 1: INOVATIVNO IN KONKURENČNO GOSPODARSTVO, USMERJENO V RAZVOJ, POVEZOVANJE IN VIŠANJE DODANE VREDNOSTI Z UPOŠTEVANJEM OBČUTLJIVEGA KRAŠKEGA OKOLJA	17
RAZVOJNA PRIORITETA 2: KAKOVOSTNA PROMETNA INFRASTRUKTURA, DOBRA PROMETNA VARNOST IN TRAJNOSTNA MOBILNOST	23
RAZVOJNA PRIORITETA 3: SONARAVNO USMERJENO KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO S POVIŠANO STOPNJO SAMOOSKRBE	27
RAZVOJNA PRIORITETA 4: VISOKA KVALITETA ŽIVLJENJA Z DOBRO PONUDBO JAVNIH STORITEV, VISOKO STOPNJO VKLJUČENOSTI IN MEDSEBOJNE POVEZANOSTI.....	34
RAZVOJNA PRIORITETA 5: ČISTO IN UREJENO OKOLJE	45
RAZVOJNA PRIORITETA 6: UREJENA KOMUNALNA IN ENERGETSKA INFRASTRUKTURA TER DOBRA TELEKOMUNIKACIJSKA POKRITOST	50
RAZVOJNA PRIORITETA 7: OBČINA ČRNOMELJ KOT DEL OBMOČJA BELE KRAJINE POSTANE VODILNA DESTINACIJA ZAHTEVNEGA GOSTA, KI IŠČE IN CENI BUTIČNA IN AVTENTIČNA DOŽIVETJA V NEOKRNJENI NARAVI.....	57
RAZVOJNE PRIORITETE PO POSAMEZNIH KRAJEVNIH SKUPNOSTIH V OBČINI ČRNOMELJ..	59
LITERATURA IN VIRI	65

NAGOVOR ŽUPANJE

Vsako prihodnost, še posebno skupnosti kot je občina, je potrebno načrtovati skrbno, odločno in odgovorno, korak za korakom oblikovati smeje vmesne cilje, ki bodo skupaj tkali celoto razvite, napredne, prepoznavne in življenju prijazne Občine Črnomelj.

Da pa bi vse to lahko uresničili s konkretnimi dejanji, smo pristopili k pripravi tega temeljnega in obsežnega dokumenta – Strategije razvoja Občine Črnomelj do leta 2025. Tako smo storili pomemben korak k dogovoru o načrtovanju prihodnosti občine. Strategija zajema smernice nadaljnega razvoja na glavnih področjih delovanja občine, ki so gospodarstvo, okolje, promet, šolstvo, šport idr. Sledila bo dogovorjenim prioritetam in tako služila kot podlaga ali izhodišče občinskemu svetu ter občinski upravi pri oblikovanju proračunov in s tem smeri razvoja občine v prihodnjih letih.

Občino sestavljamo ljudje. Zato smo v nastajanje strategije vključili tudi občanke in občane. Mogoče na prvi pogled zelo preprosto vprašanje, kakšno občino si želimo, oz. v kakšni skupnosti želimo so-bivati v prihodnje, a se na koncu izkaže, da za marsikoga le ni tako preprosto oblikovati jasne in uresničljive rešitve za izzive prihodnjih osem let. Pridobili smo dragocene povratne informacije, mnenja ter predloge občank in občanov, na osnovi katerih se je soustvaril konsenz, dogovor o viziji razvoja lokalne skupnosti, ki temelji na vrednotah ljudi. Bistveno je, da skupaj gradimo načrte za prihodnost. Le tako bomo ustvarili zdrave in trdne temelje za gradnjo boljše ter višje kakovosti življenja nas vseh v Občini Črnomelj.

Verjamem, da smo v strategiji zajeli večino potrebnih nalog za nadaljnji razvoj naše občine. Poleg tega ta strateški dokument zajema še številne podatke in kazalnike, ki nam bodo prav tako zelo koristili pri nadaljnjem delu na poti k realizaciji zastavljenih nalog. Zelo pomemben vidik izdaje Strategije razvoja Občine Črnomelj do leta 2025 je tudi dejstvo, da bo dokument služil tudi kot podlaga za pridobivanje dodatnih finančnih sredstev preko razpisov, ki so nam prepotrebna za večje investicije.

Strategija ne predstavlja zbirke želja, pač pa nabor uresničljivih projektov in jasne smernice delovanja v prihodnje. Zavedamo se bogate tradicije in naravne, kulturne, zgodovinske ter tudi kulinarične dediščine Občine Črnomelj, zato je naša obveza tudi prihodnjim generacijam omogočiti pogoje za nadaljnjo rast in razvoj. Po letu 2025 bomo lahko sodili realizaciji tega dokumenta, a tudi takrat se strategija ne bo zares končala, pač pa bo rastle, se razvijala in širila skladno z napredkom občine.

Kot županja Občine Črnomelj si želim, da bi našo občino tvorile in hkrati povezovala pozitivne vrednote ljudi. Smo odprti, prijazni in skupaj močnejši. V objemu bogastva neokrnjene narave premoremo tudi neprecenljive naravne danosti. Ponovno lahko rečem, da je Občina Črnomelj zakladnica doživetij, tradicije in kulture. Zato si zasluži ambiciozne korake v smeri snovanja vizije prihodnosti, a še odločnejše na poti uresničevanja zastavljenih ciljev.

Županja
Mojca Čemas Stjepanovič

VIZIJA OBČINE ČRNOMELJ 2025

»Občina Črnomelj bo privlačno in varno bivalno okolje z visoko kvaliteto bivanja, kjer lahko vsak doseže in izkoristi svoj potencial ter nadgradi svoj talent v pozitivnem okolju.

Povezano, inovativno in konkurenčno gospodarstvo bo usmerjeno v razvoj in ustvarjanje delovnih mest z visoko dodano vrednostjo ob upoštevanju občutljivega kraškega okolja.

Občina Črnomelj bo znanju, branju, kulturi in športu prijazna občina, ki omogoča mladim, da se v čistem in ustvarjalnem okolju, v katerem živijo, izoblikujejo v kompetentno osebo.

Nosilci prepoznavnosti Občine Črnomelj bodo načela sonaravnosti, visoki okoljski in infrastrukturni standardi, inovativna turistična ponudba ter vključenost in povezanost celotnega območja občine.«

NAMEN IN CILJI PRIPRAVE TER ZNAČILNOSTI STRATEGIJE RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ

Čas, v katerem živimo, prinaša ogromno sprememb, ki se odražajo v različnih izzivih, ki jih moramo reševati in urejati tako nadnacionalno, nacionalno, regionalno, lokalno in nenazadnje tudi kot posamezniki, vpeti v določeno družbeno okolje. Pričujoča razvojna strategija se je lotila perečih vprašanj, kako v turbulentnih časih, ki smo jim priča, zastaviti realno izvedljive cilje in občino popeljati v prosperiteto skozi zagotovitev blaginje za prebivalstvo.

Ena izmed temeljnih nalog lokalne samouprave je ta, da skrbi za lokalni trajnostni razvoj. Pričujoča strategija razvoja Občine Črnomelj je zastavljena kot srednjeročni razvojni dokument (saj se nanaša na obdobje od leta 2018 do 2025), ki predstavlja osnovo za gospodarski, prostorski in družbeni razvoj le-te. Njen namen je večplasten:

- ✓ služi občini kot vsakoletni opomnik, kakšen je časovni in vsebinski načrt izvedbe projektov skozi omenjeno obdobje,
- ✓ skladno s tem načrtom lahko občinska uprava nato pripravi vsakoletno proračunsko financiranje oziroma pripravi ustrezno finančno konstrukcijo določenega projekta,
- ✓ na podlagi le-te lahko podjetja in organizacije še dodatno nadgradijo svoje poslovne načrte,
- ✓ strategija je lahko v pomoč tudi pri pridobivanju dodatnih finančnih sredstev, saj je iz le-te razvidno, kaj si želi občina doseči v obdobju do konca leta 2025.

Pri pripravi strategije smo sledili primarnemu ključnemu cilju, in sicer, da naredimo kvaliteten, optimistično naravnani, vendar sočasno realno izvedljiv razvojni dokument, pri pripravi katerega bodo sodelovali tako različni strokovnjaki lokalne javnosti, zaposleni na Občini Črnomelj, čim večje število interesnih skupin, kakor tudi čim večje število občanov in občank ter ostalih deležnikov. Strategija mora biti uresničljiva v praksi in mora zagotoviti razvoj občine Črnomelj skozi dvig blaginje njenega prebivalstva, hkrati pa tudi nasloviti čim večje število potreb lokalnega okolja. Razvojni dokument Občine Črnomelj je nastajal na podlagi razvojnih dokumentov na širših razvojnih ravneh, kakor tudi na podlagi različnih zakonskih podlag. Pričujoči dokument pa je le povzetek celotnega dokumenta Strategija razvoja Občine Črnomelj 2018–2025 in je kot skrajšan povzetek namenjen pregledu ključnih izzivov izvedene strategije razvoja občine. Dokument, ki je nastajal od oktobra 2017 do maja 2018, je projekt, ki je nastajal skozi več faz, in sicer:

- najprej smo formirali krovno projektno skupino, pri kateri so sodelovali: nosilka projekta mag. Maja Pucelj, dr. Petra Štrekelj, mag. Bojan Mažgon in z občinske strani direktorica občinske uprave Tamara Potočar. Za grafično podobo dokumenta je poskrbelo podjetje Avocado8 BRagency, pod vodstvom Valentine Metež. Pri njegovi izdelavi so z namenom vključitve čim večjega kroga prebivalcev Občine Črnomelj pri pripravi pričujoče strategije sodelovale strokovne službe Občine Črnomelj, strokovne skupine in posvetovalna telesa, člani občinskega sveta, člani odborov pri občinskem svetu, predstavniki gospodarstva in različnih skupin civilne družbe ter občani;
- sledil je pregled obstoječih dokumentov, tako na občinski, regionalni, nacionalni in evropski ravni, ki se dotikajo področja priprave razvojne strategije. S pomočjo analitičnega dela smo pripravili analizo stanja po posameznih vsebinskih sklopih pričujočega razvojnega dokumenta, le-tega pa smo se poslužili tudi pri izvajanju delavnic, kjer smo pripravili SWOT analizo, prioritete oziroma cilje, kakor tudi vizijo razvoja, opravili smo analizo projektov v fazi izvajanja;
- izvedli tudi smo strateško participatorno načrtovanje skozi razvojne delavnice s fokusnimi skupinami: od januarja do konca marca 2018 je bilo opravljenih 13 delavnic po različnih krajevnih skupnostih, ki se nahajajo v Občini Črnomelj, medtem ko je bilo 13

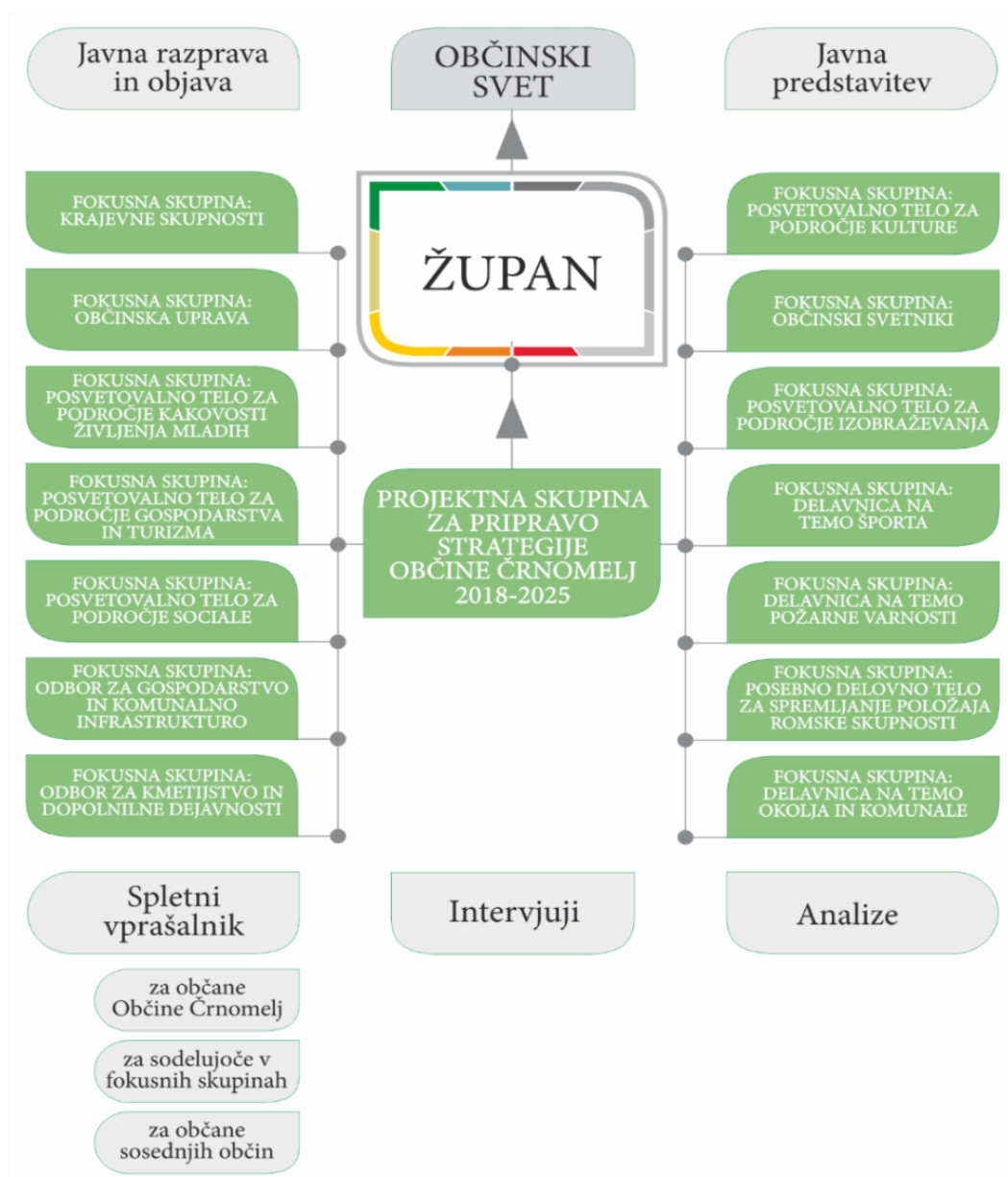

sestankov opravljenih z različnimi interesnimi skupinami (navedeni v nadaljevanju), na katerih je aktivno sodelovalo 522 udeležencev, opravljenih pa je bilo tudi 11 poglobljenih intervjujev.

Strategija razvoja Občine Črnomelj velja za obdobje 2018–2025. Ker pa se okoliščine, tako v svetu kot v državi, nenehno spreminjajo, se Občina Črnomelj zavezuje, da bo lastno razvojno vizijo in zastavljene cilje nenehno spremljala in le-te po potrebi tudi dopolnila z namenom zagotavljanja ustreznega razvoja občine ter zagotavljanja blaginje za njene prebivalce. S spodnje slike je razviden potek izdelave strategije.

Slika 1: Organizacijska struktura priprave Strategije razvoja Občine Črnomelj 2018–2025¹

Vir: Lasten, 2018

OBČINA ČRNOMELJ 2017: KRATKA PREDSTAVITEV

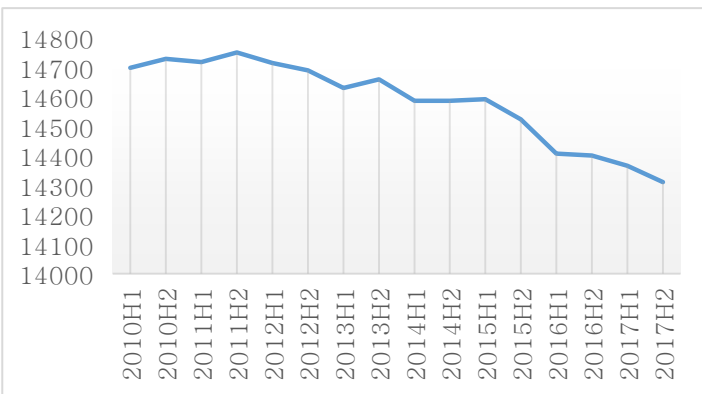
¹ Župan je naveden kot nevtralen spol, torej je v njem lahko zajet tako pojem župana ali županje.

Občina Črnomelj je ena izmed občin v Republiki Sloveniji (RS), ki se nahaja v Beli krajini. Občina Črnomelj ima sorazmerno ugoden strateško-geografski položaj, saj v dobri uri dosežemo tako Ljubljano, kakor tudi Zagreb in hrvaško morsko obalo (denimo pristanišče v Reki), v kolikor je to potrebno. Občina Črnomelj je tudi sestavni del statistične regije JV Slovenije, ki je po površini največja slovenska regija. Občina Črnomelj se nahaja na skrajnem JV Slovenije z najjužnejšo točko države v vasi Kot v KS Sinji vrh, meji pa na Občine Kočevje, Semič in Metlika, medtem ko na reki Kolpi meji na Republiko Hrvaško. Občina Črnomelj je s svojim obsegom 339,7 km² največja belokranjska občina, saj njena površina predstavlja preko 50 % vse površine Bele krajine in 1,68 % površine slovenskega ozemlja, kar pomeni, da se po površini med slovenskimi občinami leta uvršča na 5. mesto.

Po statističnih podatkih je na dan 31. 12. 2017 v Občini Črnomelj živel 14.310 prebivalcev (7.251 moških in 7.059 žensk), kar predstavlja 0,69 % prebivalcev Slovenije, od tega je v mestu Črnomelj živel 5.576 prebivalcev (2.752 moških in 2.824 žensk). Prebivalstvo v Občini Črnomelj vztrajno stagnira oziroma zadnja leta celo upada².

S spodaj navedenih podatkov v tabeli, lahko vidimo, da ima Občina Črnomelj višjo povprečno starost (44,1) kot znaša povprečje le-te v Sloveniji (43,1), poleg tega pa ima Občina Črnomelj tudi višje število umrlih na 1.000 prebivalcev in posledično tudi višji indeks staranja (Občina Črnomelj: 137,7; povprečje Slovenije: 127,8). Indeks staranja (ki predstavlja razmerje med starim

prebivalstvom (starim 65 let in več) in mladim prebivalstvom (starim od 0 do 14 let)), je najvišji v Preloki, kar 550,0, kar pomeni, da če bi v naselju prebivalo 100 oseb, mlajših od 15 let, bi v le-tem prebivalo kar 550 oseb, starih 65 ali več let, medtem ko je najmanjši, 7,1, v Čudnem selu, kjer je očitno najmanjši razkorak med mlajšimi in starejšimi med naselji v Občini Črnomelj. V letu 2016 je bil naravni prirast na 1.000 prebivalcev v občini negativen, znašal je -2,0 (v Sloveniji 0,3). Starostna struktura se leta 2017, primerjalno gledano z letom 2002, ko je prišlo do popisa prebivalstva, nagiba v smeri staranja prebivalstva, saj je odraslih in starejših več kot je otrok in mladih. Je pa vzpodbudna ugotovitev, da je generacija najmlajših otrok v letu 2017 številnejša od leta 2002, saj je bilo leta 2002 otrok starih med 0 in 4 leti 644, medtem ko je ta številka v letu 2017 narasla na 686. Naravni prirast na 1.000 prebivalcev je bil pozitiven le v letu 2009 (0,7) in v letu 2010 (1,0), medtem ko od leta 2011 (-0,5) dalje ostaja negativen. Gostota naseljenosti je bila decembra 2017 42,1 prebivalca na km², medtem ko je le-ta v Sloveniji v povprečju znašala 101,9 prebivalca na km², kar uvršča Občino Črnomelj med redkeje naseljena območja. Najbolj gosto so naseljena naselja ob osrednji prometnici, ki se vije proti južni meji s Hrvaško na Vinici. V Občini Črnomelj je 64 naselij, ki imajo manj kot 50 prebivalcev, in 58 naselij, ki imajo 51 ali več prebivalcev. Občina Črnomelj ima nižji delež otrok, vključenih v vrtec, ter nižje število študentov in diplomantov na 1.000 prebivalcev. Občina Črnomelj ima tudi nižjo povprečno mesečno bruto/neto plačo, poleg tega pa po podatkih Ajpesa izkazuje najnižjo stopnjo neto čistega dobička glede na sedež družb med ostalimi izpostavljenimi občinami v JV regiji. Stopnja registrirane brezposelnosti (tako za moške kot ženske) je višja od povprečja Slovenije, pri čemer kaže

² Vir grafa: SURS, 2018.

izrazitejše odstopanje od povprečja Slovenije stopnja registrirane brezposelnosti žensk. Občina Črnomelj ima večjo povprečno uporabno površino stanovanj (81,4) kot je povprečje v Sloveniji (80,4), medtem ko se pobere kar 88 kg manj komunalnih odpadkov na prebivalca kot je povprečje v Sloveniji.

Tabela 1: Statistični kazalci Občine Črnomelj in primerjalno Slovenije

Statistični kazalniki	Občina Črnomelj	Slovenija
Gostota naseljenosti (H2, 2017)	42,1	101,9
Živorojeni (na 1000 prebivalcev, 2016)	9,9	9,9
Umrli (na 1000 prebivalcev, 2016)	11,9	9,5
Naravni prirast (na 1.000 prebivalcev)	-2,0	0,3
Skupni selitveni prirast (na 1.000 prebivalcev, 2016)	-1,0	0,5
Skupni prirast (na 1.000 prebivalcev, 2016)	-3,0	0,8
Povprečna starost prebivalcev (leta, H2 2017)	44,1	43,1
Indeks staranja	137,7	127,8
Indeks staranja za ženske	164,7	152,6
Indeks staranja za moške	113,3	104,3
Delež otrok vključenih v vrtec (šolsko leto 2016/2017)	70,5	77,8
Število študentov (na 1.000 prebivalcev, šolsko leto 2016/2017)	34	39
Število diplomantov (na 1.000 prebivalcev)	13,2	15,0
Povprečna mesečna bruto plača (indeks, SI = 100, 2017)	1.354,00	1.626,95
Povprečna mesečna neto plača (indeks, SI = 100, 2017)	908,87	1.062,00
Stopnja registrirane brezposelnosti (% , feb. 2018)	12,1	9,1
Stopnja registrirane brezposelnosti za ženske (% , feb. 2018)	14,1	9,7
Stopnja registrirane brezposelnosti za moške (% , feb. 2018)	10,6	8,5
Stopnja delovne aktivnosti (% , 2016)	70,8	67,1
Število stanovanj, stanovanjski sklad (na 1.000 prebivalcev, 2015)	405	410
Tri-ali večsobna stanovanja, stanovanjski sklad (% med vsemi stan., 2015)	60	61
Povprečna uporabna površina stanovanj, stanovanjski sklad (m ² , 2015)	81,4	80,4
Število osebnih avtomobilov (na 100 prebivalcev, 2015)	50	53,1
Povprečna starost osebnih avtomobilov (leta, 2015)	10	9,9
Komunalni odpadki (kg/preb., 2015)	227	315

Vir: Lasten po podatkih iz SURS, 2018

Sodeč po spodaj navedenih podatkih, je bilo v Občini Črnomelj v letu 2016 delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov) po občini prebivališča 5.314. Delovno aktivno prebivalstvo, ki prebiva v Občini Črnomelj in tu tudi dela, predstavlja 2.731 posameznikov, medtem ko izven občine dela 2.583 prebivalcev Občine Črnomelj, torej kar 48,6 %, kar po mnenju *Priročnika za ozelenjevanje občinskega proračuna* (2017) sovпада s slovenskim povprečjem, saj ima »približno polovica (!) Slovencev delovno mesto zunaj občine prebivališča«.

Največ posameznikov s prebivališčem v Občini Črnomelj je glede na podatke Statističnega urada iz leta 2016 delalo v naslednjih mestih: Novo mesto (663), Metlika (499), Ljubljana (483), Semič (420), Ivančna Gorica (211) in Maribor (50). Tudi indeks delovne migracije upada, kar pomeni, da Občina Črnomelj postaja vse bolj »bivalna« občina in se oddaljuje od tega, da bi postala »izrazito delovna« občina.

Tabela 2: Delovno aktivno prebivalstvo in delovne migracije v in izven Občine Črnomelj

Leto	Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov) po občini prebivališča	Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov) po občini delovnega mesta	Delovno aktivno prebivalstvo (brez kmetov), katerih delovno mesto je v občini prebivališča	Medobčinski delovni migranti po občini prebivališča	Medobčinski delovni migranti po občini delovnega mesta	Delež delovno aktivnega prebivalstva (brez kmetov), katerih delovno mesto je v občini prebivališča	Indeks delovne migracije ³
2010	5.598	4.317	3.356	2.242	961	59,9	77,1
2011	5.373	4.244	3.249	2.124	995	60,5	79
2012	4.935	3.671	2.807	2.128	864	56,9	74,4
2013	4.986	3.762	2.862	2.124	900	57,4	75,5
2014	5.005	3.543	2.630	2.375	913	52,5	70,8
2015	4.993	3.513	2.608	2.385	905	52,2	70,4
2016	5.314	3.668	2.731	2.583	937	51,4	69

Vir: SURS, 2018

Spodnja tabela prikazuje število odseljenih in priseljenih v Občino Črnomelj od leta 2011 dalje. Kot lahko opazimo, je imela občina le v letu 2011 in 2014 več priseljenih kot odseljenih, ostala leta je precej višji trend odseljevanja kot priseljevanja (izrazit poskok je bil viden v letu 2015, ki ga po vsej verjetnosti lahko pripišemo tudi posledici finančne krize, ki se je v občini najbolj reflektirala v letu 2015 in 2016). V letu 2016 pa lahko opazimo postopno umirjanje izseljevanja v občini, kar sovпада z dejstvom upadanja števila brezposelnih, ter ponovne rasti zaposlovanja tako v občini kot tudi na splošno v Sloveniji. Največje število oseb se je priseljevalo in odseljevalo iz drugih regij in v druge regije.

Tabela 3: Občina Črnomelj – skupaj odseljeni in priseljeni od leta 2011 dalje

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Priseljeni/odseljeni SKUPAJ
Priseljeni iz drugih občin v regiji	180	201	172	176	178	184	1.091
Priseljeni iz drugih regij	246	228	291	305	289	292	1.651
Priseljeni iz tujine	89	87	77	85	61	77	476
SKUPAJ PRISELJENI	515	516	540	566	528	553	3.218
Odseljeni v druge občine v regiji	169	194	174	165	208	183	1.093
Odseljeni v druge regije	260	316	324	302	358	307	1.867
Odseljeni v tujino	85	90	74	67	92	77	485
SKUPAJ ODSELJENI	514	600	572	534	658	567	3.445
Več odseljenih kot priseljenih	-1	84	32	-32	130	14	227

Vir: Interni viri SURS, 2018

Skladno z ugotovitvami *Demografske študije za Občino Črnomelj* (2015, str. 19–20) kažejo rezultati projekcij po naravni rasti, da se bo trend upadanja števila prebivalstva v Občini Črnomelj nadaljeval, oziroma naj bi bil ta trend celo pospešen, saj, kot ugotavljajo, je oz. bo deklic, ki vstopajo (bodo vstopale) v rodno dobo, vedno manj. Če se temu doda tudi trend

³ Indeks delovne migracije prikazuje razmerje med številom delovno aktivnih prebivalcev v občini delovnega mesta (oz. v občini zaposlitve) in številom delovno aktivnih prebivalcev v občini prebivališča, pomnoženo s 100. Med t. i. »bivalne« občine razvrščamo občine z indeksom delovne migracije pod 95,9.

negativnega migracijskega salda v zadnjih nekaj letih, postanejo projekcije še slabše, kar pa je potrebno vzeti z rezervo, kolikor so leta napovedi bolj oddaljena, saj na spremembe demografskega razvoja vpliva več dejavnikov, kot denimo migracije, izgradnja 3. razvojne osi, ki bi potencialno lahko pripeljala tudi nove investitorje, zaposlovalce in tako dalje (povz. po *Demografska študija za Občino Črnomelj*, 2015, str. 19–20).

Občina Črnomelj je zadnja leta priča tako »begu možganov« kot tudi »begu rok«, kar ob pričakovanih demografskih spremembah implicira na potencialno možnost še hitrejšega staranja družbe v Občini Črnomelj (od že pričakovanega glede na demografske trende Slovenije in Evrope). Če temu aspektu dodamo še statistični podatek, da odstotek mladih v Občini Črnomelj od leta 2014 dalje upada (tudi kot posledica predvsem težje pridobitve ustrezne zaposlitve za mlad, predvsem visoko izobražen kader) in da stopnja brezposelnosti mladih v Občini Črnomelj še vedno ostaja druga najvišja (najvišjo imajo še zmeraj starejši od 55 let), postane jasen nenehen poudarek občanov Občine Črnomelj, v sklopu opravljenih delavnic za namen priprave pričujoče strategije, potrebe po ustrezni naslovitvi načina, kako zadržati mlade v občini, čemur je potrebno v prihodnje namenjati posebno pozornost.

STRATEGIJA RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ MED LETI 2018–2025: OBČINA Z VISOKO KVALITETO BIVANJA

Celoten posnetek stanja po posameznih razvojnih segmentih (gospodarstvo, prometna infrastruktura, kmetijstvo in gozdarstvo, družbene dejavnosti, okolje in prostor ter komunala, energetika in telekomunikacijska infrastruktura) v Občini Črnomelj je na voljo v gradivu Strategija razvoja občine Črnomelj 2018–2025, turizem pa v Strategiji razvoja turizma v destinaciji Bela krajina 2018 - 2022, ki je v fazi sprejemanja. V nadaljevanju bodo po posameznih razvojnih prioritetah in področjih razvoja definirani cilji, ki jih želi občina doseči do leta 2025. Pri pripravi le-teh bodo upoštevane vse pomembnejše regionalne, nacionalne in evropske strategije razvoja, ki so bile opredeljene pri posameznih razvojnih prioritetah.

OSREDNJI CILJ STRATEGIJE RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ 2018–2025

Osrednji cilj Strategije razvoja Občine Črnomelj 2018–2025 je **zagotoviti visoko kakovost bivanja v občini**, kar je razvidno s slike spodaj. Omenjeni cilj je neposredno kompatibilen z razvojnim ciljem Strategije razvoja Slovenije 2030 (2017), ki je »**Slovenija, država kakovostnega življenja za vse**«, kot tudi posredno z Agendo 2030 za trajnostni razvoj (2015) in Regionalnim razvojnim programom za obdobje 2014–2020 v razvojni regiji JV Slovenija (2015). Omenjeni cilj bo možno doseči s sočasno uravnoteženim razvojem na vseh ključnih področjih, torej z uravnoteženim in inovativnim družbenim, ekonomskim in okoljskim razvojem, ki upošteva omejitve občutljivega kraškega okolja in tako omogoča ustvarjanje pogojev za zdravo in varno kvalitetno bivanje tudi za prihodnje rodove. Posameznik zazna kakovostno življenje skozi dobre priložnosti za delo/zaposlitev, ki je na voljo tudi za visoko izobražen kader, ima dobre možnosti za pridobitev tako formalnega kot neformalnega znanja, ima varno, zdravo in aktivno življenje, živi v čistem in urejenem okolju ter se počuti aktivno vključenega v soustvarjanje prihodnosti z občino.

Strateške prioritete Občine Črnomelj za doseganje visoke kakovosti bivanja so:

- **Inovativno in konkurenčno gospodarstvo, usmerjeno v razvoj, povezovanje in višanje dodane vrednosti z upoštevanjem občutljivega kraškega okolja.**
- **Kakovostna prometna infrastruktura, dobra prometna varnost in trajnostna mobilnost.**
- **Sonaravno usmerjeno kmetijstvo in gozdarstvo s povišano stopnjo samooskrbe.**

- Visoka kvaliteta življenja z dobro ponudbo javnih storitev, visoko stopnjo vključenosti in medsebojne povezanosti.
- Čisto in urejeno okolje.
- Urejena komunalna in energetska infrastruktura ter dobra telekomunikacijska pokritost.

Na spodnji sliki lahko vidimo shematični prikaz strateških prioritete Občine Črnomelj v obdobju med leti 2018 in 2025.

Slika 2: Strateške prioritete Občine Črnomelj 2018–2025⁴

VIZIJA OBČINE ČRNOMELJ

Vizija opisuje zeleno oziroma idealno stanje, ki ga kot občina želimo doseči do leta 2025. Vizija mora biti realno, a sočasno motivacijsko zastavljena, da spodbudi vodstvo občine, občinske ustanove in vse zaposlene k proaktivnosti in prevzemu odgovornosti za izvedbo

nalog, ki iz pričujoče strategije izhajajo. Strategija je bila narejena na podlagi ugotovitev

⁴ Razvojne prioritete turizma v pričujoči shemi ne prikazujemo, saj razvoj turizma v Občini Črnomelj usmerja Strategija razvoja turizma v destinaciji Bela krajina 2018–2022 (2017).

delavnic, ki smo jih opravljali za ta namen, kot tudi analiz anket, ki smo jih opravljali z občani Občine Črnomelj in prebivalci sosednjih občin, zato upamo, da se bodo občani uspeli poistovetiti s pričujočo vizijo in s svojimi močmi prispevali k uresnitvi le-te.

»Občina Črnomelj bo privlačno in varno bivalno okolje z visoko kvaliteto bivanja, kjer lahko vsak doseže in izkoristi svoj potencial ter nadgradi svoj talent v pozitivnem okolju. Povezano, inovativno in konkurenčno gospodarstvo bo usmerjeno v razvoj in ustvarjanje delovnih mest z visoko dodano vrednostjo ob upoštevanju občutljivega kraškega okolja. Občina Črnomelj bo znanju, branju, kulturi in športu prijazna občina, ki omogoča mladim, da se v čistem in ustvarjalnem okolju, v katerem živijo, izoblikujejo v kompetentno osebo. Nosilci prepoznavnosti Občine Črnomelj bodo načela sonaravnosti, visoki okoljski in infrastrukturni standardi, inovativna turistična ponudba ter vključenost in povezanost celotnega območja občine.«

Razvojna vizija, ki se uresničuje skozi spodaj navedene stebre, je bila primerjana s cilji ključnih strategij, in sicer z Agendo 2030 za trajnostni razvoj, s Strategijo razvoja Slovenije 2030 in z RRP za obdobje 2014–2020 v razvojni regiji JV Slovenija.

Tabela 4: Primerjava razvojnih stebrov Občine Črnomelj s ključnimi strateškimi dokumenti (Vir: Lasten, na podlagi omenjenih strategij)

	RAZVOJNI STEBER 1 Inovativno in konkurenčno gospodarstvo, usmerjeno v razvoj, povezovanje in višanje dodane vrednosti z upoštevanjem občutljivega kraškega okolja	RAZVOJNI STEBER 2 Kakovostna prometna infrastruktura, dobra prometna varnost in trajnostna mobilnost	RAZVOJNI STEBER 3 Sonaravno usmerjeno kmetijstvo in gozdarstvo s povišano stopnjo samooskrbe	RAZVOJNI STEBER 4 Visoka kvaliteta življenja z dobro ponudbo javnih storitev, visoko stopnjo vključenosti in medsebojne povezanosti	RAZVOJNI STEBER 5 Čisto in urejeno okolje	RAZVOJNI STEBER 6 Urejena komunalna in energetska infrastruktura ter dobra telekomunikacijska pokritost
AGENDA 2030 ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ – CILJI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA						
STRATEGIJA RAZVOJA SLOVENIJE 2030	Cilj 5: Gospodarska stabilnost Cilj 6: Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor Cilj 7: Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo	Cilj 1: Zdravo in aktivno življenje Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo Cilj 11: Varna in globalno odgovorna Slovenija	Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo Cilj 9: Trajnostno upravljanje naravnih virov	Cilj 1: Zdravo in aktivno življenje Cilj 2: Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo Cilj 3: Dostojno življenje za vse Cilj 4: Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete Cilj 10: Zaupanja vredni pravni sistem Cilj 11: Varna in globalno odgovorna Slovenija Cilj 12: Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	Cilj 8: Nizkoogljično krožno gospodarstvo Cilj 9: Trajnostno upravljanje naravnih virov	Cilj 6: Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor Cilj 11: Varna in globalno odgovorna Slovenija
REGIONALNI RAZVOJNI PROGRAM ZA OBDOBJE 2014–2020 V RAZVOJNI REGIJI JUGOVZHODNA SLOVENIJA	Cilj 2: Povezana regija Cilj 3: Izvozna regija Cilj 4: Regija s prepoznavno identiteto Cilj 5: Regija znanja Cilj 6: Regija odprtih ljudi	Cilj 2: Povezana regija	Cilj 1: Zdrava regija Cilj 7: Energetska učinkovita regija	Cilj 1: Zdrava regija Cilj 4: Regija s prepoznavno identiteto Cilj 6: Regija odprtih ljudi	Cilj 1: Zdrava regija Cilj 4: Regija s prepoznavno identiteto Cilj 6: Regija odprtih ljudi Cilj 7: Energetska učinkovita regija	Cilj 1: Zdrava regija Cilj 2: Povezana regija Cilj 6: Regija odprtih ljudi Cilj 7: Energetska učinkovita regija

1

PRIORITETA

INOVATIVNO IN KONKURENČNO GOSPODARSTVO, USMERJENO V RAZVOJ, POVEZOVANJE IN VIŠANJE DODANE VREDNOSTI Z UPOŠTEVANJEM OBČUTLJIVEGA KRAŠKEGA OKOLJA

Ključni problemi na področju gospodarstva v Občini Črnomelj

... so slaba prometna povezanost, demografski trendi, trenutno premajhen obseg ustreznega kadra za potrebe gospodarstva, ki posledično kader pridobiva izven občine, kar je zanimiv paradoks dejstvu, da se je občina do nedavnega soočala z visoko stopnjo brezposelnosti. Sorazmerno velik odstotek brezposelnih predstavljajo težje zaposljive in ranljive skupine. Pojavlja se problem »bega« intelektualno perspektivnega kadra kot tudi inovativnega operativnega kadra, kar je posledica premajhne potrebe po zahtevnejših delovnih mestih ali delovnih mestih, ki zahtevajo višjo izobrazbo. Problem pa so prav tako delovna mesta z nizko dodano vrednostjo in nižje povprečne mesečne plače, gledano primerjalno z JV regijo ali s Slovenijo.

Težnja prihodnosti– vizija Občine Črnomelj na področju gospodarstva

Gospodarstvo Občine Črnomelj bo v prihodnosti usmerjeno v ekološko neoporečne dejavnosti. Z namenom ozelenitve občinskih subvencij za gospodarstvo bo Občina Črnomelj zagotovila subvencijske mehanizme, ki bodo po eni strani privabljala tista podjetja, katerih dejavnost je okoljsko vzdržna in prinaša koristi lokalni skupnosti, po drugi strani pa podjetja (tudi javna) spodbujala k bolj trajnostno naravnani dejavnosti. V razpisih za subvencioniranje gospodarstva bo vključila kriterije, ki bodo prednost dali

podjetjem, usmerjenim v »zelene dejavnosti«, skladno z usmeritvam *Priročnika za ozelenjevanje občinskega proračuna* (2017).

Produktivnost gospodarstva je absoluten predpogoj za zagotavljanje konkurenčnosti tako na domačem kot evropskem in globalnem trgu. Produktivnosti ni smiselno omejevati na obstoječe (ali celo izzvenevajoče panoge in sektorje), temveč je potrebno staviti na uvajanje novih in koristnih sektorjev z visoko dodano vrednostjo. Za umeščanje gospodarstva v svetovne tokove je nujno oblikovati podpirne mehanizme, ki bodo spodbujali ustvarjalnost, inovativnost in gradili na osi odličnosti managementa, procesov in produktov. Obstoječim tehnologijam je potrebno dodajati razvoj novih tehnologij, predvsem z uporabo znanj, ki so v občini na voljo (in/ali s pritegnitvijo novih znanj). Koncept privabljanja nizko cenovne in neizobražene delovne sile je potrebno spremeniti v koncept privabljanja odličnih, torej »talentopolis«. Mreže in grozde je potrebno graditi z mislijo na obstoječe zmožnosti lokalnega okolja, ob tem pa upoštevati, da je smiselno uporabiti zamisel o komponentah delovanja v produkcijskem krogu (denimo odpadne surovine v podjetju X postanejo vhodna surovina podjetja Y). Šele na tak način bo gospodarstvo lahko prispevalo k trajnostnemu razvoju.

Občina se bo usmerjala tudi v pridobivanje kakovostne delovne sile, predvsem z vlaganji v kvalitetno izobraževanje⁵, z ustreznno stanovanjsko infrastrukturo in z zagotavljanjem kakovostnega bivalnega okolja. Občina s podpiranjem podjetništva in samozaposlovanja (tudi skozi segment dela na domu), s finančnimi vzpodbudami gospodarstvu, z izgradnjo načrtovanega daljnovoda 2 x 110 kV RTP Kočevje–RTP Črnomelj ter izgradnjo optične povezave za čim večje število gospodinjstev v občini prispeva k razvoju novih delovnih mest in sočasno zmanjšuje število dnevnih migrantov, ki se pričnejo zaposlovati v Občini Črnomelj. Tako izgradnja daljnovoda kot izgradnja optike (kljub temu da nista v neposredni pristojnosti Občine Črnomelj, pa je potrebno akterje, ki so zadolženi za izgradnjo obeh, nenehno vzpodbujati in preverjati, kaj je že narejeno) predstavljata nujno prioriteto, v kolikor hočemo zagotoviti kvalitetne pogoje, tako za obstoječe gospodarske subjekte, kakor tudi za potencialno nove gospodarske subjekte, ki bi prišli v občino.

Izobrazba, veščine in talenti postajajo vse bolj, kot seveda tudi že so, ključnega pomena za razvoj na znanju temelječega gospodarstva in posledično delovnih mest z višjo dodano vrednostjo. Izobraževalne institucije so zato pozvane k večji fleksibilnosti in njihovi prilagodljivosti na trenutne (ne vedno dolgoročne) potrebe gospodarstva, pri čemer fleksibilnost ni merjena zgolj s prilagodljivostjo programov, temveč tudi s sposobnostjo pritegnitve in mreženjem vrhunskih domačih in tujih strokovnjakov, z vstopanjem v obstoječe mreže ter aplikativnostjo novega in koristnega za gospodarstvo. Občina bo zato nudila podporo sodelovanju med izobraževalnimi institucijami v občini in gospodarstva, z namenom zagotavljanja ustreznega kadra. Z namenom nadaljnega dobrega medsebojnega sodelovanja z gospodarstvom bo občina skupaj s Srednjo šolo Črnomelj nadaljevala z organiziranjem srečanj z večjimi zaposlovalci v občini, z namenom ugotavljanja trenda nadaljnega razvoja in načrtovanega zaposlovanja ter potreb po segmentiranem izobraževanju.

Da bi Občina Črnomelj lahko tekmovala z močnimi mestnimi tekmeci, mora spodbujati partnerstva in sodelovanje z drugimi okolji. Takšna partnerstva oblikujejo idealno mrežo manjših mest, ki je dovolj močno za boj proti konkurenci. Črnomelj mora okrepiti sodelovanje z okoliškimi občinami in regijo, z namenom souporabe virov in združitve sil

---

⁵ V segmentu, ki je v njeni pristojnosti (torej vzpodbujanje neformalnega izobraževanja, nagrade za inovativnost ...).

v boju proti skupnim gospodarskim in socialnim težavam, ki jih Občina Črnomelj ne bi mogla reševati sama. Priporočljivo je, da Črnomelj vzpostavi bolj aktivno sodelovanje tudi z mednarodnimi mesti, ki so podobne velikosti. Poleg tega so tako tesna mednarodna partnerstva z drugimi mesti koristna, saj povečujejo motivacijo predstavnikov, da se dejavno vključijo v mednarodno konkurenco, prav tako je tudi dobra priložnost, da se dobi boljši, kontinuiran pregled strateškega, tehnološkega in gospodarskega razvoja v drugih mestih.

Znanje, ki ga imajo posamezniki v gospodarstvu, mora biti ustrezno cenjeno, inovativen kader pa deležen različnih spodbud, ki jim bodo v podporo pri razvoju novih inovativnih rešitev. Zagotovi se tudi ustrezen prenos znanj, ki poteka v obliki »start-up« vikendov, poletnih šol, lokalnih tekmovanj na različnih strokovnih področjih ... Oblikuje se središče za nadarjene in vzpostavi sistem vzpodbujanja inovativnosti. Tovrstne aktivnosti bodo omogočile spoznavanje Občine Črnomelj in njenih gospodarskih subjektov z zunanjimi strokovnjaki, kot tudi možnost za podjetja, da najdejo morebitne nove sodelavce. S takšnimi oblikami se lahko poveže tudi turistična ponudba v smislu prenočitev, ponudbe družabnih srečanj ... Pri tem bi lahko veliko vlogo odigrale mladinske organizacije v občini.

Zaradi omejenih možnosti občine za korenitejši poseg v področje gospodarstva, bo le-ta zagotavljala primerne infrastrukturne rešitve, predvsem v smislu ustreznega opremljanja industrijskih in poslovnih con, in zagotavljala podporno okolje, ki bo vzpodbujalo vlaganja v lokalno gospodarstvo ter sočasno krepilo tudi njegovo konkurenčnost. Razpoložljive industrijske in poslovne cone občina namenja predvsem visokotehnološkemu in občutljivemu kraškemu okolju prijaznim proizvodnim dejavnostim. Občina vzpodbuja delovanje podjetniškega inkubatorja, kot tudi oblikovanje grozdov iz različnih perspektivnih gospodarskih dejavnosti, prisotnih v občini. Cilj občine je dolgoročna ozelenitev tako gospodarstva kot tudi kmetijstva. Občina bo spodbujala doregistracijo društev v socialna podjetja in na ta način reševanje problemov na podjetniški način.

Občina bo spodbujala gospodarstvo tudi na področju povezovanja lokalnega gospodarstva v obliki organiziranja letnih srečanj tudi za gospodarske družbe oziroma samostojne podjetnike, ki niso vključeni v območno Obrtno-Podjetniško zbornico Črnomelj. Občina bo spodbujala javno-zasebna partnerstva pri razvoju posameznih infrastrukturnih rešitev z namenom izboljšanja infrastrukturne opremljenosti. Občina bo z različnimi natečaji spodbujala inovativne ideje, usmerjene v razvoj občine oziroma gospodarstva, veliko skrb pa bo občina namenjala spodbujanju ciljno naravnanih izobraževanj in usposabljanj, potrebnih za razvoj gospodarstva in podjetništva, kakor tudi za razvoj ključnih razvojnih usmeritev občine – kmetijstvo, turizem, zelena energija ... Občina bo spodbujala razvoj socialnih podjetij, s čimer bo naslavljala potrebo po ukrepih za zaposlovanje ranljivih skupin (glede na dejstvo, da je odstotek starejših ljudi, ljudi z nizkimi dohodki, etničnih/ranljivih skupin v občinah glede na ostale regije v Sloveniji sorazmerno visok). **Črnomelj bo postal okolje, kjer lahko vsak izkoristi svoj potencial!**

Pričakovani rezultati – cilji

- Izboljšani pogoji za ustvarjanje delovnih mest z višjo dodano vrednostjo, kot tudi delovnih mest, ki zahtevajo visoko izobraženi kader.
- Medsebojno povezovanje, mreženje in združevanje med gospodarskimi subjekti v občini.
- Povečana ustvarjalnost in inovativnost na področju Občine Črnomelj.
- Urejena prometna in komunalna infrastruktura.

- Sonaravno konkurenčno izvozno usmerjeno gospodarstvo z mednarodno prepoznavnostjo.
- Nizkoogljično gospodarstvo.
- Povečano investiranje v raziskave in razvoj.
- Pametna specializacija.
- Razvoj socialnega podjetništva in zaposlovanja ranljivih ciljnih skupin.
- Uspešnejše izkoriščanje regionalnih, nacionalnih in evropskih vzpodbud/sredstev za razvoj gospodarstva.

Projekti, ukrepi in aktivnosti za dosego ciljev

1. NOVE PROSTORSKE MOŽNOSTI:

- Komunalno opremljanje zemljišč in objektov za obrt in podjetništvo.
- Ureditev IKT infrastrukture, ustvarjanje pogojev za delo na domu oziroma za samozaposlitev.

2. SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI IN INOVATIVNOSTI:

- Nadaljnje sodelovanje pri regionalnem projektu CRR1 robotika.
- Izboljšanje komunikacije in povečanje stopnje zaupanja med lokalnimi deležniki.
- Promocija podjetništva kot zanimiv in dinamičen način življenja.
- Opredelitev področij odličnosti v občini (torej, na katerem področju/področjih smo najboljši in najbolj prepoznavni).
- Vzpostavitev Centra za nadarjene.
- Oblikovanje sklada za štipendije za najbolj nadarjene, ki bi se po študiju vrnil v Črnomelj.
- Vzpostavitev Razvojno-raziskovalnega centra z namenom razvoja inovacij v gospodarstvu.
- Vzpodbujanje samozaposlovanja in izkoriščanja pridobljenih kompetenc.
- Formiranje sklada za razvoj in inovacije.
- Srečanje podjetnikov, ki niso vključeni v območno Obrtno-Podjetniško zbornico Črnomelj z namenom mreženja.
- Nagrada Občine Črnomelj (letna) za najboljše (najinovativnejše) produkte s področja obrti, storitev, industrije ...
- Obuditev kariernih sejmov.
- Prisotnost predstavnikov občine in gospodarstva na sejmih in mednarodnih dogodkih, kjer opozorijo na kvaliteto poslovne lokacije občine.
- Spodbujanje projekta »Družini prijazna delovna mesta«.
- Nadgradnja inkubatorja za spodbujanje inovativnosti in razvoja.
- Privabiti podjetja in investitorje za proizvodnjo oz. storitve z večjo dodano vrednostjo.
- Ugodnosti za mlada tehnološka start-up podjetja.
- Nadaljnje vključevanje ranljivih skupin ljudi v javna dela.
- Posvetiti se trajnostnemu sonaravnemu podjetništvu, ki bo ustvarjalo zelena delovna mesta.
- Skupaj z gospodarstvom izdelovati večletne plane, ki se predstavijo tudi izobraževalnim institucijam z namenom načrtovanja potrebnega kadra.
- Razmisliti o možnostih vzpostavitve baze podatkov delavno aktivnih posameznikov, ki iščejo zaposlitev.

3. FINANČNE SPODBUDE:

- Olajšave za deficitarne storitve – opredelitev prioritet.
- Subvencije za ponovno oživitev starih opuščenih obrti.
- 0,1 % proračuna za inovativnost (fond za nagrade, spodbude ali subvencije).

- Participativni proračun občine⁶ (ki lahko poleg gospodarstva pokriva vse spodaj navedene razvojne prioritete).
- Nagrade za raziskovalna dela na tematiko, ki koristi gospodarskemu razvoju občine.
- Izvedba zelene proračunske reforme (ob tem slediti usmeritvam *Priročnika za ozelenjevanje občinskega proračuna*).

4. MREŽENJE, GROZDENJE, PARTNERSTVA:

- Povezovanje ponudbe obrti in podjetništva (skupna blagovna znamka).
- Organizacija B2B srečanj.
- Opredelitev bazičnega razvoja v občini.
- Sistem obveščanja in komunikacije.
- Obravnavanje in ogledi primerov dobrih praks doma in v tujini.
- Skupni izobraževalni programi in delavnice.
- Ustvarjanje verig proizvodov in storitev z večjo dodano vrednostjo na lokalni in regionalni ravni, delovanje v produkcijskem krogu.
- Povezovanje s primerljivimi občinami v Sloveniji in EU.
- Spodbujanje programa internacionalizacije.
- Spodbujanje socialnega podjetništva.
- Srečanje podjetnikov, ki niso vključeni v območno Obrtno-podjetniško zbornico Črnomelj z namenom mreženja.
- Katalog možnih investicij v Občini Črnomelj za potencialne investitorje (v več jezikih ...).
- Po potrebi vzpostavitev podjetniškega kluba ali celo oblikovanje kreditnega sklada.
- Povezovanje s perspektivnim kadrom v in izven območja Občine Črnomelj – v sklopu le-tega razmisliti o vzpostavitvi seznama posameznikov, ki so odšli iz Občine Črnomelj (predvsem v tujino) in organizacija letnega srečanja z njimi.
- Večja promocija razvojnih planov različnim podjetjem.
- Intenzivnejše mednarodno povezovanje občine s preostalimi evropskimi državami.
- Spodbujanje aktivnosti, ki prispevajo k prepoznavnosti koristi zadružništva in socialne ekonomije (denimo s predstavljanjem dobrih praks in pravno podporo ustanoviteljem).

5. SPODBUJANJE ENDOGENIH POTENCIALOV:

- Obrtni sejem – 1 ali 2-krat letno (drobna obrt, storitvene dejavnosti, domača umetnostna obrt ...).
- Trgovina z lokalnimi produkti in lokalno kulinariko.
- Projekt za spodbujanje medsebojnega trgovanja v občini in regiji.

Kazalniki

---

⁶ »Participativni (tudi participatorni) proračun je mehanizem za demokratizacijo odločanja o razporeditvi javnih sredstev ter izboljšanje stika med lokalno oblastjo in občani. Občine z uvedbo participativnega proračuna odločanje o delu občinskega proračuna prenesejo na občane. Namen tega je, da se investicije, ki jih izvaja občina, približajo resničnim potrebam prebivalcev. Ti predlagajo in nato izberejo projekte, ki se bodo financirali iz javnega denarja, in se s tem vključijo v procese upravljanja občine. Namenjanje dela občinskega proračuna za projekte po izboru lokalnih skupnosti ima v številnih tujih občinah že dolgo tradicijo, ledino pa kot prve slovenske občine orjejo Mestna občina Maribor, Občina Ajdovščina in Občina Komen. Občina Ajdovščina bo v letih 2017 in 2018 za investicije, ki so na glasovanju v projektu »Moja pobuda« dobile največ podpore, v občinskem proračunu namenili 360.000 EUR. To predstavlja 5 % investicijskega dela proračuna (*Priročnik za ozelenjevanje občinskega proračuna*, 2017)«.

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja gospodarstva v Občini Črnomelj, so: promocijski materiali za potencialne investitorje, razvoj kazalnika za spremljanje inovacij, število podjetnikov, število delovno aktivnih prebivalcev, število podeljenih nagrad za inovativnost, število brezposelnih oseb, število udeležencev na izobraževalnih programih, število modelov socialnega podjetništva, število podjetij na internetu, število on-line ponudnikov, število blagovnih znamk, število članov poslovnih združenj, število organiziranih mednarodnih srečanj, število delovnih mest na domu, število razpisanih delovnih mest za visoko izobražen kader na letni ravni, število samozaposlenih oseb, povprečna neto plača, dodana vrednost na zaposlenega, opremljenost poslovnih, obrtnih in industrijskih con ter število socialnih podjetij. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja gospodarstva v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS). V zadnjem poglavju bomo kazalnike dopolnili še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov.

2

PRIORITETA

KAKOVOSTNA PROMETNA INFRASTRUKTURA, DOBRA PROMETNA VARNOST IN TRAJNOSTNA MOBILNOST

Ključni problemi na področju prometne infrastrukture v občini Črnomelj

Občino Črnomelj pesti dotrajana in še neurejena cestna infrastruktura (3. razvojna os) in zastarel železniški (tako potniški kot tudi tovorni) promet, ki ovira njen gospodarski razvoj. V smislu prometne infrastrukture občine so evidentni problemi še v pomanjkanju varnih poti za pešce, v neizkoriščenem potencialu kolesarjenja, v slabi ponudbi javnega potniškega prometa, v nezadostnem številu parkirnih mest ter neurejenosti parkiranja in v nezdravih potovalnih navadah ljudi. Eden izmed ključnih problemov je tudi nezadostna razvejanost javne razsvetljave po KS v Občini Črnomelj. V nekaterih KS se je izpostavil tudi problem plujenja javnih poti.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj na področju prometne infrastrukture

Dobra dostopnost občine in izboljšanje njenih notranjih cestnih povezav je eden od pomembnih dejavnikov policentričnega razvoja, ki prispeva h krepitvi gospodarskega razvoja občine ter s tem k socialni, ekonomski in prostorski koheziji. Občina Črnomelj potrebuje sodoben, trajnostno urejen promet, ki je osredotočen na človeka in na zagotavljanje njegove varnosti ter dostopnosti do ključnih destinacij in storitev. Sodobno urejena prometna infrastruktura bo spodbudila prebivalce k zmanjšani uporabi avtomobila ter spodbujala hojo, kolesarjenje in uporabo javnega potniškega

prometa, urejene obvoznice pa bodo zmanjšale tranzit motornega in tovornega prometa skozi občutljive dele naselij.

Občina si bo prizadevala v pogovorih z državo čim prej zagotoviti začetek gradnje prvega dela 3. razvojne osi oziroma 3. in 4. etape ter projektno dokumentacijo za traso od Malin do Mednarodnega mejnega prehoda Metlika–Črnomelj – jug in obnovo ter nadgradnjo obstoječih cest v državni pristojnosti. Občina Črnomelj bo obnavljala in nadgrajevala lokalne ceste, z namenom, da bodo te zagotavljale visoko kakovost in varnost lokalnih cest, predvsem tistih, ki povezujejo podeželska naselja z občinskim središčem. Urejene bodo varne poti za pešce, odstranjena »ozka grla«, poleg tega pa bo mestno jedro razbremenjeno tranzitnega prometa z uspešno prekatégorizacijo regionalne ceste v lokalno od križišča pri Kolodvorski 32 do križišča smer Adlešiči. »Prometno načrtovanje bo osredotočeno na človeka in na zagotavljanje njegove varnosti, zdravja ter dostopnosti do posameznih območij in storitev« (CPS Občine Črnomelj, 2017). Občina Črnomelj bo vzpodbujala trajnejše oblike mobilnosti z ustrezno ponudbo urejenih kolesarskih poti, pešpoti in prilagojenega javnega prevoza. Z analizo mirujočega prometa bo pristopila k zagotovitvi zadostnega števila parkirnih mest. Z državo bo občina nadaljevala dialog v smeri izboljšave železniške infrastrukture. S tem namenom je maja 2018 občina podpisala dogovor o sodelovanju na področju revitalizacije čezmejne železniške infrastrukture Ljubljana–Grosuplje–Trebnje–Novo mesto–Metlika–Karlovac–Zagreb. Poleg naložb v infrastrukturo bo občina k okolju manj škodljivemu delovanju spodbudila tudi svoja javna podjetja in zavode, ti pa svoje uporabnike (denimo uporaba koles s strani mestnega redarstva, policije, javnih uslužbencev v Občini Črnomelj ...). Občina bo vzpostavila enotno ureditev pluzenja do leta 2025 po celotni Občini Črnomelj za vse občinske kategorizirane ceste.

Pričakovani rezultati – cilji

- Izgradnja prvega dela 3. razvojne osi oziroma 3. in 4. etape ter zagotovitev projektne dokumentacije za traso od Malin do Mednarodnega mejnega prehoda Metlika–Črnomelj – jug (izboljšana oskrba in konkurenčnost gospodarstva), kot tudi ustrezno umeščanje trase v prostor od Črnomelj-jug do MMP Vinica.
- Nadaljevanje obnov državnih cest in mostov po prioritetah glede dotrajanosti in pomembnosti.
- Obnova in modernizacija železniške infrastrukture.
- Izgradnja in obnova cest in pločnikov.
- Celostna prometna ureditev v skladu s CPS Občine Črnomelj (2017).
- Ukrepi za izboljšanje trajnostne mobilnosti (varne poti za pešce, izkoriščeni potenciali kolesarjenja, polnilnice za elektrovozila, prilagojen, privlačen javni potniški promet).
- Povečanje števila javnih parkirnih mest in vzpostavljen (izboljšan) režim mirujočega prometa.
- Zmanjšanje okoljskih obremenitev.
- Sistemska ureditev vzdrževanja vseh občinskih cest (tudi izven mesta Črnomelj).

Projekti, ukrepi in aktivnosti za dosego ciljev

a) Državne ceste

- Nadaljevanje z aktivnostmi glede izgradnje prvega dela 3. razvojne osi oziroma 3. in 4. etape ter zagotovitve projektne dokumentacije za traso od Malin do Mednarodnega mejnega prehoda Metlika–Črnomelj – jug.
- Nadaljevanje obnov državnih cest in mostov po prioritetah glede dotrajanosti in pomembnosti.
- Postavitev različnih skulptur na treh krožiščih v mestu Črnomelj.
- Program izvedbe prometnih ureditev v naseljih (pločniki, prehodi za pešce,

- javna razsvetljava, avtobusna postajališča, umirjanje prometa).
- Ustrezna ureditev prevoza tovornega prometa preko mejnega prehoda Vinica (nov dodatni vozni pas).
- Prekategorizacija dela Ulice 21. oktobra in ceste do krožnega križišča za Čardakom v državno cesto in preureditev križišča Ulice 21. Oktobra–Čardak–Ul. Pod smreko (Pri Lidlu) v krožno križišče.
- Kategorizacija, signalizacija, prometna varnost, vzdrževanje.

b) Občinske ceste

- Prilagoditev NRP prioritetam, zadovoljstvu občanov in viziji razvoja občine.
- Dolgoročni program rekonstrukcij cest, ulic in mostov.
- Ureditev lastništva na občinskih cestah.
- Program urejanja odvodnjavanja in urejanja bankin na občinskih cestah.
- Projekti za umiritev prometa.
- Vzpostavitev partnerstev, pozornost na možnosti sofinanciranja iz državnih in EU virov.
- Urejanje krožišč, vzpostavitev tabel za boljšo prepoznavnost in poudarjanje prednosti občine.
- Poglobitev lokalne ceste pod podvozom pod železnico na Belokranjski cesti (proti ESOL-u).

c) Kolesarske steze

- Priprava dolgoročnega načrta izgradnje kolesarskih povezav v občini.
- Uskladitev NRP z vizijo razvoja občine in usklajenimi prioritetami.
- Enotno označevanje in promocija kolesarskih poti.
- Vzpostavitev sistema najema koles (v prvi fazi preizkus zanimanja za ta projekt skozi izposojanje koles, ki jih bo dobil LAS Projekt »Interpretacija naravne in kulturne dediščine v KP Lahinja«).
- Promocija kolesarjenja tudi skozi dajanje lastnega vzgleda.
- Povečanje parkirišč za kolesa.
- Poleg urejene krožne kolesarske poti po občini in po samem mestu Črnomelj, ureditev tudi tekaške poti, ki bi vodila mimo lokalnih znamenitosti, posebnosti, zanimivosti.

d) Pločniki, bankine, sprehajalne poti

- Dolgoročni program ureditve bankin, pločnikov in sprehajalnih poti (sprehajalne poti se uredijo tudi ob rekah Dobličica in Lahinja).
- Zagotavljanje varnosti uporabnikov.
- Analiza ustreznosti obstoječih pločnikov.
- Upoštevanje kriterijev »družini prijazno okolje«.
- Vzpostavitev kriterijev uporabe in vzdrževanja.
- Vzpostavitev mreže urejenih sprehajalnih in tematskih poti.
- Enotno označevanje, urbana oprema, informativne table.
- Celovita ureditev mestnega središča.
- Ureditev stopnic v mestu, ki se nahajajo na javnih površinah, niso pa ustrezno urejene (stopnice pri OŠ Mirana Jarca, stopnice pri bivši »Dolenjki«, stopnice na Sadež, stopnice ob mostu od Ulice Na bregu do Ulice Pri mostu).
- RIC ob svetovnem dnevu turizma z namenom promocije sprehajalnih poti organizira vodenje po le-teh po mestu Črnomelj v sodelovanju s TD Črnomelj in TIC Črnomelj.

e) Javna parkirišča

- Analiza mirujočega prometa v mestu in krajevnih središčih.

- Javno parkirišče za dnevne migracije ob glavnih cestah in v bližini železniške postaje.
  - Dolgoročni program urejanja novih javnih parkirnih mest.
  - Obravnava in merjenje zadovoljstva občanov.
  - Ureditev parkirišča na Majerju in vzpostavitev povezave z le-tem na nivoju Ulice Mirana Jarca – staro mestno jedro.
  - Preučiti vzpostavitev sistema *Park & Ride* zaradi dnevnih migracij.
  - Povečati število polnilnic za elektrovozila.
- f) Kažipot in označevanje
- Načrt vseh lokacij za postavitev kažipotov in označb.
  - Postavitev lamele, ki neformalno poimenuje Ulico Mirana Jarca z »Ulico kulture«.
  - Nadaljevanje s postavljanjem turistične in druge obvestilne signalizacije ob državni cesti.
- g) Vzdrževanje
- Določitev transparentnih standardov vzdrževanja.
  - Vzpostavitev režima povratnih informacij in zadovoljstva občanov.
- i) Železniška infrastruktura
- Slediti določilom Dogovora o sodelovanju na področju revitalizacije čezmejne železniške infrastrukture Ljubljana – Grosuplje – Trebnje – Novo mesto – Metlika –Karlovec – Zagreb, z dne 23. 5. 2018 ter spodbujati čim prejšnjo realizacijo le-tega.
- h) Javni prevoz
- Načrt urejanja avtobusnih postajališč (varnost otrok).
  - Skladno s CPS Črnomelj (2017) preučitev potreb po vzpostavitvi učinkovitega javnega potniškega prometa v mestu in zaledju ter izdelava ustreznih rešitev učinkovitega javnega potniškega prometa v mestu in zaledju.

Kazalniki

Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja prometa v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS). V zadnjem poglavju bomo te kazalnike dopolnili še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov.

3

PRIORITETA

SONARAVNO USMERJENO KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO S POVIŠANO STOPNJO SAMOOSKRBE

Ključni problemi na področju kmetijstva in gozdarstva v Občini Črnomelj

Kmetijstvo in gozdarstvo postajata vse bolj dopolnilni dejavnosti, ki ju opravljajo posamezniki izven primarnih dejavnosti. Posamezniki se posvečajo predvsem pridelavi zelenjave ali sadja za osebne prehranjevalne namene, povečuje pa se ekonomska odvisnost tako od zaposlitvenega statusa kot tudi od izdelkov iz nakupovalnih središč, medtem ko se odstotek samooskrbe zmanjšuje. Posledično smo zaradi opuščanja kmetovanja priča vse številnejšemu zaraščanju kmetijskih zemljišč v uporabi. Negativna posledica zmanjšanja obsega agrarne dejavnosti na kmetijah vodi do zapuščanja kmetij s strani mladih in prisotnosti vse starejše populacije. To posledično pomeni tudi spreminjanje podeželskih naselij, saj se povečuje število zapuščenih hiš, ki po smrti lastnikov ne dobijo ustreznih naslednikov. Poleg problema premajhne kupne moči v občini je premalo prisotno povezovanje, skupen nastop in promocija ter trženje lokalnih produktov, ki se v glavnem odvija na nepokriti tržnici. Dostopne subvencije za kmetovanje kmetovalcem ne omogočajo dostojnega zaslužka za preživetje, zato se nekatere panoge že (vsaj delno) opuščajo. Slabo so izkoriščene možnosti ekokmetovanja, biodinamičnega kmetovanja, možnosti namakanja in alternativnih metod pridelave. Obstaja tudi problem pri pridelavi sezonsko pridelane hrane, ki jo je na času dozorelosti na trgu preveč, izven tega časa pa premalo, kar pridelovalcem onemogoča dostop do zelenih javnih naročil. Problem se, po mnenju udeležencev delavnice na temo kmetijstva, pojavlja tudi pri prepočasnosti razvoja, saj je potrebno sorazmerno dolgo časa čakati na spremembe namembnosti, gradbena dovoljenja, kot tudi pri prepočasnosti odziva pristojnih institucij v smislu umeščanja kmetijskih

objektov v prostor, kar posledično zavira razvoj širjenja kmetij. Na delavnici so bile kot problem izpostavljene tudi težave z naročili, odkupi in s plačili, saj se večji odkupovalci ne želijo terminsko obvezati z naročili, kar pa kmetom zaradi potrebnega v naprejšnjega načrtovanja procesa, ki ga pridelava vsakodnevne prehrane zahteva, predstavlja sorazmerno velik problem. Kot problem se je izpostavila tudi zahtevna zakonodaja, ki marsikaterega kmeta/čebelarja odvrne od prodaje njegovih pridelkov, kot tudi (pre)velika razpršenost obstoječe ponudbe, saj kmetje že med seboj ne vedo, kdo razpolaga s kakšnim kmetijskim pridelkom. Pri gozdarstvu pa je ključen problem slaba izkoriščenost lesnega potenciala, tako v obliki energenta kot končnega produkta.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj na področju kmetijstva in gozdarstva

Vizija razvoja t. i. »zelenega gospodarstva« in vloga kmetijstva pri varovanju naravnih virov in varstva narave, preko razumevanja procesov proizvodnje hrane, pomeni realno možnost vzdržnega trajnostnega razvoja in pridobivanja novih delovnih mest v kmetijstvu, pa tudi v nekaterih spremljajočih gospodarskih dejavnostih, zlasti turizma. Kmetijske in ostale dejavnosti, ki temeljijo na večjih posegih v prostor, na določenih delih občine Črnomelj posegajo v območje Nature 2000, zato bo potrebno najti kompromis med priznanimi omejitvami in interesi posameznikov.

Potreben bo načrtan razvoj dopolnilnih dejavnosti s ciljem popestritve turistične ponudbe kraja. Uspešnost razvoja pa bo v prihodnje odvisna tudi od sposobnosti koriščenja sredstev iz Evropskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), za kar je potrebno doseči:

- dobra partnerstva v smislu tržne organiziranosti v okviru »shem višje kakovost«,
- učinkovito pripravo tako posameznika kot občine za izkoriščanje možnosti obstoječih finančnih sredstev,
- uspešno nadaljnje vključevanje v Lokalne akcijske skupine ((LAS) – LEADER) za območje celotne regije, kot tudi
- oblikovati učinkovite organizacijske oblike, z namenom, da bodo le-te finančno sposobne koristiti finančna sredstva, ki so na voljo (predvsem v smislu zmožnosti lastnega vložka/sofinanciranja).

Podeželski – odprti prostor je treba razvijati kot dobrino, dostopno vsem prebivalcem, istočasno pa zagotavljati njegovo kultiviranost. Z različnimi ukrepi se bo izboljšala oskrba in mobilnost na podeželju živečih prebivalcev, poskrbelo pa se bo tudi za ohranjanje kulturne pokrajine in poselitve ter preprečevalo nadaljnje zaraščanje z gozdom. Na podeželju se bo spodbujalo različne dejavnosti, ki vodijo v ustvarjanje novih delovnih mest (biomasa, kmečki turizem, sonaravno kmetijstvo ...), večanje dodane vrednosti in zaslužka tamkajšnjih prebivalcev. Za zagotavljanje enakih možnosti bo potrebno podeželskim prebivalcem nuditi storitve (zagotavljanje informacijsko-komunikacijske infrastrukture, organiziranje aktivnosti na podeželju ...), ki jim bodo omogočile enakopravno vključevanje v družbene tokove v občini – različne prireditve in storitve, interesne dejavnosti za otroke in mladino, izobraževanje in usposabljanje. Integrirano kmetijstvo bi moralo postati minimalna zahteva za pridelavo v kmetijstvu, zaradi občutljivega kraškega okolja občine pa bi bilo priporočljivo, da postane težnja prihodnosti preusmeritev v pridelavo skozi sonaravno kmetijstvo (v ekološko kmetijstvo, permakulturo ali celo biodinamično kmetijstvo).

Zaradi nizke izobrazbene ravni podeželskega prebivalstva bo treba spodbujati njihovo dokvalifikacijo in s tem ustvarjati razmere za nastanek novih gospodarskih aktivnosti (npr. turizem). Potrebno se bo zavedati pomembnosti izobrazbe in znanja, ki jo/ga

potrebujejo (in jo bodo v prihodnje vse bolj potrebovali) kmetje za strokovno opravljanje svoje dejavnosti. Kljub modernizaciji bo treba skrbeti za ohranjanje kulturnega izročila in dediščine, ki bosta ob primerni ponudbi lahko zanimiva turistična atrakcija (npr. oživljanje tradicionalnih obrti). Za podeželska območja bo treba pripraviti celovit razvojni koncept, ki bo opredeljeval ustrezno infrastrukturno opremljenost za različna območja občine, strokovne podlage za revitalizacijo vaških jeder in kulturne pokrajine, potrebno pa bo oblikovati tudi informacijsko bazo za upravljanje z zemljišči, ki bi omogočala aktivnejšo zemljiško politiko (združevanje zemljišč, ponudbo in povpraševanje, oddajanje v najem ...), in produkcijskimi presežki kmetijstva Občine Črnomelj.

Potrebno bo vzpostaviti evidence presežkov na področju kmetijske pridelave/predelave. Prioritetno bo potrebno pridobiti takšen posnetek, zaradi lažje odločitve za segmentirano odprodajo pridelkov zunanjim kupcem tudi izven Bele krajine (denimo povezovanje s KZ Metlika, skupni nastop na tržnici v Ljubljani in tako dalje). Občina Črnomelj ima zaradi svoje geografske lege izreden potencial za gojenje jagodičevja, saj podatki na nacionalni ravni kažejo nenehen deficit takšnih oblik sadja, potencial pa je tudi v namakalnih sistemih in rastlinjakih. S pomočjo kogeneracij, ki bi se pojavljale po hišah zaradi tendence po učinkovitejši izrabi naravnih virov, bi se lahko rastlinjaki tudi ogrevali, kar bi podaljšalo sezono pridelave, seveda ob ustrezni zagotovitvi potrebne svetlobe. Potrebno je tudi doseči povezovanje istovrstnih producentov v lokalne ali regijske blagovne znamke, kjer bi bila v ospredju usmeritev v kvaliteto pred kvantiteto, skupen trženjski pristop, potrebno pa je izboljšati tudi obstoječe komunikacijske poti. Vzporedno bi se morala izvajati tudi strategija oblikovanja lokalne zavesti s partnerji, kot so denimo izobraževalne institucije, društva, podjetja ...

Težnja prihodnosti v gozdarstvu

Gozd predstavlja enega od ključnih obnovljivih virov na Zemlji, zato je posledično potrebno z njim ustrezno (načrtno) gospodariti. Občina s pristojno javno službo, ki skrbi za gospodarjenje z gozdovi – Zavodom za gozdove – opozarja na nujnost sonaravnega gozdarstva, v sklopu le-tega pa na nujnost zagotavljanja nege gozda, kakor tudi pomlajevanja le-tega. Občina bo usmerjala razvoj v smeri izkoriščanja trajnostnih virov (predvsem lesa) in izkoriščanja le-tega v različne namene, predvsem v lokalnem okolju (vzpodbujanje razširjanja proizvodnje, širitev delovnih mest ali dopolnilnih dejavnosti na področju gozdarstva itd.) ob sočasnem upoštevanju izpostavljenih glavnih usmeritev ZGS, OE Novo mesto, KE Črnomelj.

Pričakovani rezultati – cilji

- Delo na kmetijah omogoča spodoben dohodek in je privlačno za mlade.
- Aktivna politika finančnih pomoči mladim gospodarjem ter aktiven pristop izobraževanju in usposabljanju na kmetijah.
- Povečana konkurenčna sposobnost kmetijstva skozi večanje produktivnosti, dodane vrednosti v kmetijski pridelavi, specializacijo in/ali usmerjanje v delovno intenzivne panoge (kot sta sadjarstvo in zelenjadarstvo) ter tehnološke posodobitve kmetij.
- Postopna zaustavitev zaraščanja kmetijskih površin v občini.
- Skladen in socialno vzdržen razvoj podeželja.
- Povečan obseg in izboljšana tržna organiziranost.
- Povečana samooskrba s prehrabnimi izdelki.
- Vpeljevanje kmetijskih praks, ki ugodno vplivajo na ohranjanje naravnih virov in prilagajanje na podnebne spremembe ter povečana proizvodnja sonaravno

pridelanih produktov (v skladu s tem razvoj tržno usmerjenega ekološkega kmetijstva ter drugih zdravju in okolju nadstandardno prijaznih načinov proizvodnje (poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo, čebelarjenje), pri čemer se posebna podpora namenja začetnikom).

- Organizacija pridelave in predelave hrane v okviru priznanih shem »višje kakovosti« (težnja je usmerjenja v doseganje višje kakovosti, ekološke in integrirane pridelave, povečevanje ugleda, pridobivanje ustreznega geografskega porekla, geografske označbe ...) ter usmeritev v končne proizvode najvišje kvalitete.
- Izboljšana starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev.
- Zmanjševanje vnosa fitofarmaceutskih sredstev in nitratov s spodbujanjem okolju prijaznejših načinov kmetovanja – posebna pozornost se namenja ohranjanju zdravih tal in njihove sposobnosti zadrževanja vode in ogljika.
- Ustanovitev zadrug in povezanih skupin istovrstnih proizvajalcev ali vsaj povezovanje v obstoječe zadruge (primer KZ Metlika).
- Izvajanje zemljiških operacij (komasacije, namakanje, združevanje zemljišč, urejanje pašnikov, manjše agromelioracije), s posebnim poudarkom na zaokroževanju posesti.
- **Izvajanje projekta »Oblikovanje lokalne zavesti«.**
- Razvoj dopolnilnih dejavnosti in povečanje obsega neposredne prodaje predvsem profesionalnih kmetij (specializirana prodajana mesta, novi sistemi trženja s poudarkom na prodaji lokalno pridelane in predelane hrane), povečanje raznovrstne ponudbe na podeželju.
- Preusmerjanje živinorejskih kmetij (kjer so za to naravni pogoji) v delovno intenzivne panoge ali preusmeritev v prirejo mesa višje kakovosti (ekološka prireja mesa).
- Načrtno usmerjanje in usposabljanje kmetijskih gospodarstev za koriščenje finančnih sredstev iz različnih strukturnih skladov EU.
- Višja stopnja usposobljenosti in učinkovitejši prenos znanja na podeželju.
- Načrtno prostorsko načrtovanje z namenom optimalnega razvoja kmetijstva, ki mora upoštevati razvojni potencial profesionalnih kmetijskih gospodarstev, katerih širjenje infrastrukture je pogoj za krepitev njihove konkurenčne sposobnosti in tako ohranjanje delovnih mest.
- Po potrebi spodbude v obliki ugodnih najemnin oz. prodajnih pogojev za zapuščene kmetije v občinski lasti.
- Vključevanje kmetijske dejavnosti z vsemi njenimi funkcijami v različne partnerske povezave institucij, pravnih in fizičnih oseb z namenom koriščenja finančnih sredstev iz strukturnih skladov.
- Vključevanje in promocija kmetijstva v turistični ponudbi.
- Ozaveščanje prebivalcev, vključujoč mladino v osnovnih šolah, o pomenu kmetijstva.
- Ohranjanje obdelanosti vinogradniških površin.
- V OPN se zaščiti najboljša kmetijska zemljišča pred spreminjanjem njihove namenske rabe.
- Načrtno in aktivno vključevanje gozdarstva ter z le-tem povezanih dejavnosti v turistično ponudbo.
- Intenzivnejše gospodarjenje z gozdovi, boljša izraba lesa in večanje dodane vrednosti v lesno-predelovalni industriji.
- Povečana proizvodnja in raba obnovljivih virov energije.

Projekti, ukrepi in aktivnosti za doseg ciljev

Projekti:

- Delavnica z istovrstnimi ponudniki (teme: povezovanje, skupna proizvodna sredstva, povezana ponudba, trženje in promocija ...).
- Ukrepi preko občinskih razpisov za izobraževanje kot vzpodbujanje kmetovanja, ciljno usmeriti v smeri sonaravnega kmetijstva (finančne olajšave, možnost nakupa oz. subvencije odpornih sort trte ...).
- Spodbude za uporabo in proizvodnjo obnovljivih virov energije.
- Pokrita kmetijska tržnica: kmetijsko-turistični-kulturni dogodek s stalnim terminom.
- Trgovina z domačimi produkti in domačo umetnostno obrtjo.
- Skupna blagovna znamka Občine Črnomelj in skupni nastop na trgu izven Občine Črnomelj (sodelovanje s KZ Metliko) ter spodbujanje koriščenja ukrepa za povezovanje tržnih proizvajalcev, ki ga razpisuje MKGP.
- Promocija izdelkov iz kmetijstva na različnih sejmih (tudi v tujini).
- Vključitev v sistem »zelenih« naročil v šolah in vrtcih (povezovanje z različnimi kmetijami po Sloveniji z namenom zagotavljanja ustrezne ponudbe).
- Promocija Občine Črnomelj kot destinacije z visoko kvalitetnimi bio- in ekoproducti.
- Vzpostavitev ARK kmetij in ARK središč (ohranjanje slovenskih avtohtonih pasem).
- **Projekt oblikovanja lokalne zavesti** – prebivalce ozaveštevati o pomenu povečane lokalne samooskrbe (udeleženci: vrtci, šole, društva, podjetja, kmetije, mediji, strokovne službe s področja kmetijstva ipd.), kot tudi prednosti izbire domačega ponudnika različnih storitev (denimo mizarja ipd.).
- Učni vrt in učni vinograd (kjer se del obdeluje ekološko, drugi del pa konvencionalno, pri čemer se neposredno lahko primerja učinke obeh načinov proizvodnje, kar je neposredno zanimivo tako za kmete, ki se ukvarjajo še s konvencionalno pridelavo, jih pa zanima preusmeritev v ekološko kmetovanje, kot tudi za učence različnih izobraževalnih institucij).
- Vzpodbujanje vrtničarstva in postavljanja rastlinjakov (projekt: »rastlinjak gozdnih sadežev, zelišč ...«).
- Segmentirane vzpodbude za mlade kmete z namenom ustavljanja opuščanja kmetij.
- Coworking prenesti v kmetijstvo – cofarming.
- Vzpostavitev rokodelskega centra/rokodelske akademije.
- Povečane finančne spodbude za manjšega kmeta.
- Analiza potreb namakanja.
- Prednostno omogočiti ponudbo lokalno pridelane hrane in pijač na prireditvah v Občini Črnomelj.
- Nadaljevanje s komasacijami in z agromelioracijami; sočasno z namenom preprečevanja zaraščanja kmetijskih površin tudi:
  - a) obveščanje in spodbujanje prebivalcev o možnostih izkoriščanja sredstev iz vladne Uredbe o izvajanju ukrepa odpravljanja zaraščanja na kmetijskih zemljiščih z namenom zaustavljanja nadaljnega zaraščanja kmetijskih površin v občini,
  - b) hkrati pa tudi povečati ozaveščenost prebivalcev občine o pomembnosti kmetijskih zemljišč kot nenadomestljivega vira za zagotavljanje prehranske varnosti s sočasnim poudarjanjem možnosti (intenzivnejšega) koriščenja ukrepa agromelioracije,
  - c) in/ali celovitejše urejanje določenega območja (primer: Petrova vas).
- Zasaditev medovitih rož in medovitega drevja.
- Vzpodbujanje turističnih oblik čebelarstva (primer: api-terapevtski čebelnjak).

- Vzpodbujanje čebelarstva v vzgojno-izobraževalnih institucijah.
- Vzpodbujati izkoriščanje lesa s pomočjo dobrega dizajna končnih produktov z višjo dodano vrednostjo (podan primer lesena ovčka z volno kot igrača za otroka).
- Po ustrezni vzpostavitvi evidence lastništva gozdov in kmetijskih površin v lasti občine, unovčiti kapital za biomaso v občinskih gozdovih in oddati kmetijske površine v lasti občine v najem zainteresiranim posameznikom, ki se ukvarjajo s sonaravnim kmetijstvom.
- Po potrebi vzpostaviti specializirano obrtno-industrijsko cono za lesno-predelovalna podjetja.
- Spremljanje zadovoljstva občanov.

Turistične kmetije:

- Organiziranje strokovne pomoči »od ideje do registracije«.
- Povezovanje ponudbe, promocija, trženje, označevanje ...
- Stalni dogodki za lokalne obiskovalce.
- Tipična kulinarika, posebna specializirana ponudba (kmetije za družine z otroci, kmetije za druženje z živalmi, zdrave počitnice, invalidom prijazne kmetije, BIO kmetije itd.).
- Izobraževanje udeležencev – delavnice prihodnosti.
- Urejenost, sistem nagrajevanja, kontrola kvalitete ...
- Označenost turističnih objektov, kmetij ...

Kmetijski produkti:

- Končni produkti z več dodane vrednosti (kvaliteta pred kvantiteto).
- Pospešitev prodaje prepoznavnih avtohtonih sort in izdelkov, po katerih je prepoznana Občina Črnomelj (lokalni festival črnomaljske preste, žitne klobase ...).
- Spodbujanje prodaje in ogleda proizvodnje na domu.
- Spodbude za eko- in bioprodukcijo.
- Skupen nastop na trgu, promocija, branding – utrjevanje blagovne znamke.
- Skupen razvoj meril za kakovost (notranji nadzor) pri povezanih producentih.
- Iskanje novih odjemalcev (on line prodaja), usmerjanje v butično prodajo in koriščenje lokalnih produktov kot poslovnih daril.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja kmetijstva in gozdarstva v Občina Črnomelj, so: število povezanih skupin istovrstnih pridelovalcev, število kmetij, vključenih v zadrugo, število predelovalnih obratov na kmetijah, število kmetij, povezanih v skupno blagovno znamko, število blagovnih znamk kmetijskih produktov lokalnih pridelovalcev, število kmetij, zainteresiranih za prodajo na lokalnem trgu, število udeležencev na informativnih in izobraževalnih dogodkih v občini, število prosilcev za subvencioniranje iz EU skladov, število kmetij, ki se ukvarjajo s predelavo lesa, število kmetij, ki se ukvarjajo z ekološko pridelavo, število kmetij s pridobljenim statusom ekoloških in biodinamičnih kmetij, obseg kmetijskih površin, na katerih se ekološko prideluje, število zaposlenih na kmetijah, število specializiranih kmetij, obseg zmanjšanja zaraščenih kmetijskih površin, število samozaposlenih na področju gozdarstva, izkoristek lesne biomase ipd. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja kmetijstva in gozdarstva v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS). V zadnjem poglavju bomo kazalnike dopolnili še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov.

4

PRIORITETA

MEDSEBOJNO POVEZANI IN VKLJUČENI AKTIVNI OBČANI Z VISOKO STOPNJO SODELOVANJA Z OBČINO

Ključni problemi na področju družbenih dejavnosti v Občini Črnomelj

V Občini Črnomelj je v zadnjih letih moč zaznati trend postopnega dviga ravni **izobrazbe**, vendar se le-ta srečuje s problemom nizkega vpisa domačih dijakov v lokalno srednjo šolo, kot tudi s splošnim upadom študentov terciarnega izobraževanja. Obstajajo številna neskladja med ponudbo in povpraševanjem po znanju in spretnostih na trgu dela, tako da številni delodajalci v Občini Črnomelj ne uspejo pridobiti ustreznega kadra. Največji primanjkljaj takšnega kadra se kaže pri tehničnih poklicih in poklicih na področju gostinstva. Glasbena šola v Občini Črnomelj se srečuje tudi s problemom omejitve vpisa. Ključni problem na področju izobraževanja je nezadovoljiva obstoječa infrastruktura vrtca Otona Župančiča Črnomelj – enota Majer, stari del OŠ Loka in stari del OŠ Dragatuš. V zadnjem času pa se pojavlja tudi vandalizem.

Na področju **socialne** demografske spremembe povečujejo pritiske na finančno vzdržnost sistemov socialne zaščite. Na CSD Črnomelj opažajo veliko potrebo po namestitvah odraslih oseb, ki so zaradi različnih razlogov izgubili stalno prebivališče in trenutno bivajo v neustreznih bivalnih razmerah (potreba po zavetišču, kriznih namestitvah, samskih domovih). Tudi pri ostalih ranljivih skupinah opažajo potrebo po različnih oblikah namestitve (stanovanjske skupine za osebe s težavami v duševnem zdravju, stanovanjska skupina za otroke in mladostnike).

Mladi se velikokrat srečujejo z atipičnimi, nestandardnimi, s fleksibilnimi ali z negotovimi oblikami dela, ti so večinoma zaposleni za določen čas, zato si težko privoščijo lastna stanovanja, ustvarijo lastno družino in so nemalokrat prisiljeni v selitev v drugo občino ali celo državo z namenom zaposlitve. V Občini Črnomelj je opazen problem zmanjševanja števila mladih in sorazmerno visok odstotek brezposelnih mladih. Prisotna pa je tudi prevelika pasivnost pri vključevanju v obstoječe oblike združevanja mladih.

Ključni problem je preskromna vključenost kulture v turistične programe ter slaba informiranost občanov in po mnenju občanov (pre)skromna promocija kulturnih dogodkov. Glavni problemi na področju športa v Občini Črnomelj so (pre)zasedenosti športnih objektov, po mnenju udeležencev delavnic v sklopu priprave pričujoče strategije klubi razpolagajo s (pre)nizkimi sredstvi za primerno plačilo trenerjev, ki posledično delajo predvsem prostovoljno, pomanjkanje izobraženega kadra za področje športa, na delavnicah pa je bila izpostavljena tudi potreba po prisotnosti športnega pedagoga v vzgojno-izobraževalnem procesu v 1. triadi in v vrtcu. Eden glavnih problemov, s katerimi se srečuje zdravstvo v Občini Črnomelj, je preobremenjenost obstoječih zdravnikov in prostorska neustreznost glede na potrebe le-tega.

Na **stanovanjskem** področju je v Občini Črnomelj očitno primanjkljaj neprofitnih stanovanj, najemniških stanovanj in premalo ponudb za samske sobe. **Romska skupnost**, ki predstavlja preko 3,5 % populacije v Občini Črnomelj, se srečuje s težavami na področju bivalnih razmer, izobraževanja, zaposlovanja in zdravstvenega varstva. **Gasilci** v Občini Črnomelj izpostavljajo ključne probleme na področju starosti gasilskih vozil, zastarelosti osebne zaščitne opreme, neustrezno urejenih dovoznih poti do gasilskih domov, izkazuje se potreba po izgradnji skupnega Centra sil zaščite, reševanja in pomoči v Občini Črnomelj ter potreba po zagotovitvi ustreznih pogojev za praktično usposabljanje in ureditvi zaklonišč v Občini Črnomelj.

Izpostavljena sta bila tudi generalna pomisleka glede (pre)majhne prepoznavnosti Občine Črnomelj:

- izpostavljen je bil pomislek, da Občina Črnomelj ni zadostno širše prepoznana po kakšni svoji specifični značilnosti in da trenutno ni možno enoznačno prepoznati, kaj točno bi se lahko opredelilo kot segment odličnosti Občine Črnomelj (predlagan je bil Zeleni Jurij) ter
- da le-ta tudi ni zadostno prepoznana kot kvalitetno lokalno okolje, ki bi bilo zanimivo za mlade, ki bi si tukaj hoteli ustvariti družino in življenje, zato dodajajo, da je potrebno Občino Črnomelj kot zeleno destinacijo tržiti kot primerno za mlade družine.

Udeleženci delavnic ugotavljajo, da je opazen porast prihoda turistov, ki cenijo ohranjenost narave in preprostost v Beli krajini, kar bi se lahko izpostavilo kot prednost tega prostora.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj na področju družbenih dejavnosti

Osnovno vodilo pri odločitvah občinskega vodstva mora biti usmerjeno v dobrobit prebivalcev s končno željo dviga kakovosti življenja za občane Občine Črnomelj. Potrebno je zagotoviti kakovostno bivalno okolje, ki bo omogočilo občanom kot tudi novim priseljencem v občino, da se bodo v tem okolju dobro počutili in se poistovetili z njim. To pa vključuje varstvo za šibkejše skupine in posameznike, kakovostno zdravstveno in duhovno oskrbo, bogato in raznovrstno kulturno ter športno ponudbo, dober dostop do raznih storitev, kvalitetno izobraževanje, možnost varstva in animacij otrok, prijetne in ustrezne razmere za bivanje ter občutek vključenosti v dogajanje v občini.

Zagotavljati je treba možnost nemotenega druženja vsem družbenim skupinam, pri čemer naj se posebna pozornost nameni vsem javnim prostorom, zlasti tistim, kjer so stiki med posameznimi skupinami najbolj verjetni (vaška jedra, trgi, parki, sprehajalne poti, različne dvorane, domovi ...). Skrbeti je treba, da bodo različni dogodki primerni za čim več družbenih in starostnih skupin, da se nobena od skupin ne bo počutila zapostavljena. Podpirajo naj se dejavnosti, ki bodo medgeneracijsko sožitje krepile in nadgrajevale.

✓ **Kultura in šport**

Z zagotavljanjem ustreznih materialnih in prostorskih pogojev za izvajanje kulturnih in športnih dejavnosti ter z zagotavljanjem ustreznih obnov in racionalnega izkoriščanja že obstoječih prostorov, namenjenih kulturi in športu, bo občina ustvarjala razmere za bogato kulturno in športno ponudbo, ki bo namenjena čim širšemu krogu njenih prebivalcev. Občina bo okrepila komuniciranje s svojimi občani glede bogatih kulturnih in športnih dogodkov, ki se odvijajo na območju Občine Črnomelj. Občina bo pri zagotavljanju kulturne in športne ponudbe poskušala učinkoviteje povezovati vse deležnike in ponudnike, predvsem pa bo kulturno in športno ponudbo učinkoviteje vključevala v celostno turistično ponudbo.

Občina bo v dialogu z MK skušala doseči čim prejšnjo obnovo Kulturnega doma Črnomelj kot osrednje kulturne institucije, posvetila pa se bo obnovi tudi preostalih kulturnih domov v občini. Posebna pozornost bo namenjena ključnim prepoznavnim prireditvam v občini, vključevanju in animiranju lokalnih potencialov, združevanju dogodkov v festivalne oblike oziroma celoletno dogajanje, koordinaciji in povezovanju, informiranju in promociji, sistemu inovativnih predlogov in projektom za ustvarjanje sproščene vzdušja v občini.

✓ **Izobraževanje**

Tako znanje kot tudi izobraževanje bosta tudi v prihodnje ključna dejavnika, tako družbenega kot tudi gospodarskega razvoja. Posebna skrb bo namenjena ohranjanju kvalitete izobraževanja, tako na primarni kot na sekundarni ravni izobraževanja, kakor tudi pestri ponudbi izobraževalnih vsebin. Potrebe po izobraževanju bo potrebno usklajevati tudi z lokalnim gospodarstvom, predvsem v sklopu srednješolskega izobraževanja, kot tudi dodatnih izobraževanj in usposabljanj. Posebna skrb mora biti še naprej namenjena brezposelnim, invalidom, Romom in deficitarnim kadrom, katere bo potrebno še naprej vključevati v izobraževalni proces, ob tem pa jim zagotavljati ustrezno finančno podporo (brezplačna izobraževanja/usposabljanja ...). Občina bo kot aktivna sogovornica vseh izobraževalnih institucij nudila ustrezno podporo izobraževalnim institucijam pri njihovem delu in nadaljnji rasti (le-ta bo namenjena predvsem ohranjanju Srednje šole) ter skrbela za ustrezno zaščito premoženja le-teh. Z investicijskimi in vzdrževalnimi posegi se bodo povečale kapacitete v vrtcih in šolah, poleg tega se bodo v večini objektov dosegli pričakovani standardi, ki ustrezajo normativom. Vzpodbujale se bodo nove vsebine, tako za otroke kot odrasle. Občina Črnomelj bo vzpodbujala vzpostavitev ustrezne oblike sodelovanja z nadarjeno mladino na belokranjskem nivoju. Izobraževalne institucije v Občini Črnomelj morajo postati privlačni centri znanja, kjer se bodo mladi radi zadrževali tudi po preteku rednega pouka. Zato je treba zagotoviti tudi ustrezno usposobljene učitelje in animatorje. Občina vzpodbuja tudi izobraževanja z namenom elektronskega opismenjevanja prebivalcev.

✓ **Dostop do stanovanj**

Občina Črnomelj bo pristopila k analizi stanovanjskega fonda in stanovanjskih potreb v občini. Skrbela bo za dopolnjevanje prostorskega načrta občine z opredelitvijo dolgoročnih možnosti za individualno stanovanjsko in kombinirano stanovanjsko-poslovno gradnjo. Po potrebi bo sklepala tudi urbanistične pogodbe za opremljanje zemljišč za stanovanjsko gradnjo. Posebna pozornost bo namenjena ranljivim skupinam. Reševanja teh problemov se bo lotila skupaj z zainteresiranimi skupinami, gospodarstvom in zasebnim sektorjem v občini.

✓ **Medgeneracijsko sožitje in solidarnost ter socialna vključenost**

Demografske spremembe, ki se kažejo v hitro starajočem prebivalstvu, so značilne za vse (predvsem zahodne razvite) družbe, ki ne dosegajo zadostne stopnje natalitete, ki bi takšno razmerje lahko spremenilo. Tudi Črnomelj spada med takšne družbe, zato mora z različnimi ukrepi skrbeti za zagotavljanje enakih možnosti vsem starostnim skupinam, poleg tega pa skrbeti za čim večji porast občutka solidarnosti med posameznimi generacijami. Otrokom je treba omogočiti kvalitetno izobraževanje in možnosti za igro, mladim nuditi priložnosti za razvoj talentov in inovativnega razmišljanja, delovno aktivni populaciji (srednji generaciji) omogočiti primerno delovno in kakovostno bivalno okolje, medtem ko je starejšim potrebno zagotavljati primerno oskrbo, ki jo potrebujejo, sočasno pa za vse generacije skrbeti, da bodo imeli zagotovljene kakovostne družbene, socialne in zdravstvene storitve/aktivnosti in imeli priložnost enakovrednega vključevanja v družbeno življenje.

Z obnovo vaških jeder, s postavitvijo in z obnovo parkov, sprehajalnih poti, različnih dvoran in domov občina zagotavlja možnost nemotenega druženja vsem družbenim skupinam. Sočasno skrbi tudi za raznolikost dogodkov, ki naslavljajo čim širšo starostno skupino. Podpira tudi dejavnosti, ki krepijo medgeneracijsko sožitje, poleg tega pa naslavljajo tudi segment solidarnosti med različnimi skupinami.

✓ **Mladi**

Mladim bo zagotovljeno urejeno bivalno in delovno okolje, v katerem se bodo dobro počutili in radi vračali po opravljenem izobraževanju. Občina bo vključevala mlade v sooblikovanje družbe s krepitvijo mladinske organiziranosti. Izgradila se bo infrastruktura za druženje mladih, spodbujalo se bo socialno podjetništvo, start-up projekti in izvedba delavnic z aktualnimi temami za mlade (izobraževanje, zaposlovanje, stanovanjska politika ipd.).

✓ **Zdravstvo**

Oskrba prebivalstva z zdravstvom na primarni ravni, kot tudi na področju specialističnih zdravstvenih storitev, bo ohranjala nivo teh storitev v zdravstvenem domu in na zdravstvenih postajah. Z dograditvijo ZD Črnomelj in nabavo potrebne opreme se bodo še izboljšali materialni pogoji in ponudba vsebine izvajalcev zdravstvenih storitev. Na področju preventive se pričakuje vzpostavitev Centra za krepitev zdravja. Občina si bo skupaj z ZD Črnomelj prizadevala za prihod ustreznega mladega zdravstvenega kadra na podeželje.

Na področju skrbi za živali bo občina ustrezno preučila izkazano potrebo po vzpostavitvi lastnega zavetišča za živali, ki bi sočasno omogočal tudi druge storitve/ponudbo (kot je denimo hotel za živali, frizerstvo, živalski vrt). Občina Črnomelj bo proaktivneje pristopila k osveščanju ljudi/občanov glede nujnosti ustrezne skrbi za živali.

✓ **Sociala**

Občina bo spremljala stanje ranljivih skupin v občini v sodelovanju s CSD, nevladnimi organizacijami in humanitarnimi društvi. Proučila bo možnost vzpostavitve kriznega centra za mlade ter vzpodbujala oblikovanje skupin za samopomoč. Podpirala bo tudi vzpostavitev gerontološkega centra v DSO Črnomelj. Javna dela bodo razširjena na vsa področja, kjer je to mogoče.

✓ Romska tematika (in pričakovani rezultati – cilji)

Izvedba Programa ukrepov za Rome v Občini Črnomelj za obdobje 2017–2021. Okolja z romsko populacijo bodo opremljena z osnovno komunalno infrastrukturo in z igralno-športnimi površinami. Potrebno bo povečati vpis otrok v vrtce v obdobju zgodnje socializacije. Potrebno bo izvajati izobraževalne delavnice za starše romskih otrok na temo pomena šolanja za prihodnost. Potrebno bo vključiti izbirne vsebine in obšolske dejavnosti za romsko populacijo. Potrebno bo podpirati negovanje kulturnih vrednot in nuditi pomoč pri organizaciji dogodkov ter vzpostavitvi sistema komunikacije in nadzora realizacije dogovorjenih aktivnosti.

Pričakovani rezultati – cilji (izobraževanje)

- Šole bodo postale privlačni centri znanja, kjer se bodo mladi radi zadrževali po preteku rednega pouka, za kar bodo skrbeli ustrezno usposobljeni učitelji in animatorji.
- Ustvarjanje pozitivne klime, ki se nanaša na izobraževanje po celotni vertikali.
- Uvedba novega srednješolskega izobraževalnega programa, ki bo omogočil izobraževanje tudi dekletom in v primeru možnosti uvedba novega višjega/visokošolskega izobraževalnega programa.
- Zagotovljena varnost in zmanjšana stopnja vandalizma.
- Povezanost gospodarstva in izobraževalnih institucij v Občini Črnomelj.
- Izboljšana izobrazbena struktura Romov ob povečani udeležbi romskih otrok v program predšolske vzgoje in šoloobveznih otrok v redno izobraževanje.
- Primerljivi materialni pogoji vzgojno-izobraževalnih ustanov z ostalimi v Sloveniji.
- Zagotovljena dostopnost do izobraževalnih procesov ranljivim skupinam.

Projekti, ukrepi in aktivnosti za doseg ciljev (izobraževanje)

Predšolska vzgoja

- ❖ Materialni pogoji:
  - Načrt investicij, obnove in razširitve zunanjih in notranjih površin vrtcev.
  - Zagotovitev primernih prostorskih pogojev vsem vrtcem, ki tega še nimajo ustrezno rešenega (novogradnja vrtca v Loki, Energetska sanacija Vrtca Vinca in Vrtca Čardak).
  - Analiza energetske potratnosti objektov.
  - Analiza zagotavljanja varnosti otrok, zaposlenih in staršev.
  - Stanje parkirišč.
  - Vidnejša označitev območja vzgojno-izobraževalnih institucij (predvsem vrtcev in osnovnih šol).⁷
  - Preučitev potreb po vzpostavitvi vrtca 24/7.
- ❖ Čas obratovanja:
  - Prilagajanje razmeram v občini – redna analiza potreb.
  - Ocena možnosti dodatne ponudbe varstva otrok.

⁷ Primer dobre prakse vidne označitve takšnega območja se nahaja pod poglavjem Razvojna prioriteta 2.

- ❖ Vključenost v življenje lokalne skupnosti:
  - Projekti medgeneracijskega povezovanja.
  - Prilagajanje vsebin – jezik, projekti varovanja narave, turistični krožki, šport – koordinacija in sodelovanje z društvi.
  - Projekti »*Otroci učijo starše*«.
  - Merjenje zadovoljstva prebivalcev.
  - Po vseh vaseh se vzpostavijo točke za medgeneracijsko druženje.

Osnovne in srednje šole ter višje/visoke šole

- ❖ Materialni pogoji:
  - Program investicijskega vzdrževanja šol.
  - Projekt »Park generacij« v Loki.
  - Projekt energetske učinkovitosti šol.
  - Načrt povečevanja notranjih in zunanjih športnih površin.
  - Projekt obnove stavbe na Kolodvorski ulici 32c.
  - Zagotovitev sofinancerskega deleža sredstev za posodobitev izobraževalno-komunikacijske tehnologije in druge opreme šol.
  - Zagotovitev sredstev za realizacijo razširjenega programa šole, ki daje dodano vrednost življenju in delu šol.
  - Zagotovitev primernih prostorskih pogojev vsem šolam, ki tega še nimajo ustrezno rešenega (nadomestna gradnja OŠ Loka, rekonstrukcija in dograditev OŠ Dragatuš, sanacija kotlovnice in ureditev površine za tek v OŠ Stari trg, povezovalni hodnik med OŠ Milke Šobar Nataša in bivšim dijaškim domov).
  - Prenova in izgradnja otroških igrišč, kjer je to potrebno (Loka ...).
  - Vidnejša označitev območja osnovne/srednje šole.
  - Nabava kombija za mobilno ovirane osebe pri OŠ Milke Šobar Nataše.
  - Nabava kombijev pri OŠ in vrtcih.
- ❖ Vsebina dela:
  - Sofinanciranje fakultativnih vsebin v skladu z vizijo občine.
  - Projekti popoldanskih tematskih delavnic z občani.
  - Okrepitev sodelovanja srednje šole z občino in lokalnim gospodarstvom.
  - Inovativni turistični, kulturni, športni in okoljski projekti.
  - Projekt »*Eko proizvodi iz domačega okolja za šolske kuhinje*«.
  - Uvedba novih oblik izobraževanja, skladno z izkazanimi potrebami.
  - Sodelovanje v medgeneracijskih projektih.
  - Projekti obnavljanja tradicij in raziskovanja zgodovine.
  - Sodelovanje v projektu: »*Potujem in za Črnomelj opazujem*«.
  - Strategija zagotavljanja varnosti na šolah (preprečevanje vandalizma).
  - Vključevanja mladine v spoznavanje proizvodnih procesov.
  - Občina z izvajanjem strategije, vizije razvoja šolstva deluje razvojno in aktivno sodeluje pri njihovi modernizaciji.
  - Projekt »*Uglasbimo Belo krajino*« (izboljšanje odnosa do glasbene kulture).
  - Ustanovitev simfoničnega, harmonikarskega in kitarskega orkestra.
  - Podaljšanje dnevnega varstva za otroke v podružnični šoli Griblje.
  - Skupen nastop z namenom pridobitve novih srednješolskih in višje/visokošolskih programov glede na potrebe okolja.

Programi za 3. generacijo:

- Nabor in izbor aktivnosti in vsebin.
- Vključitev v medgeneracijske projekte.

- E-izobraževanje, motivacijski ukrepi.
- Ogledi in predavanja o primerih dobre prakse.
- Predavanja na temo »Potujem in za Črnomelj opazujem«.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja izobraževanja v Občini Črnomelj, so: število izobraževalnih srednješolskih programov, notranje površine v vrtcih (m^2 /otroka), zunanje površine v vrtcih (m^2 /otroka), energetske obnove izobraževalnih institucij, zunanje in notranje površine OŠ, število nagrad za dela na tematiko občine (seminarske naloge, diplomska, magistrska in doktorska dela), število vpisanih v glasbeno šolo, število udeležencev v medgeneracijskih projektih, število izobraževalnih programov za III. generacijo. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja izobraževanja v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

V zadnjem poglavju bodo kazalniki dopolnjeni še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov⁸.

Pričakovani rezultati – cilji (kultura in šport)

- Prenova KD Črnomelj kot osrednje kulturne institucije.
- Obnova tudi preostalih kulturnih domov v Občini.
- Povezane in koordinirane kulturne prireditve v občini, podprte z izboljšano stopnjo informiranosti občanov z visokim nivojem kvalitete in dobrim obiskom.
- Izkoriščena kulturna dediščina v funkciji turizma.
- Ohranjena razpršenost kulturne ponudbe.
- Urejena in vzdrževana športna infrastruktura po celotni občini.
- Povečan delež vseh starostnih skupin prebivalcev, vključenih v športno vadbo in smotrna uporaba športnih objektov.
- Jurjevanska draga kot večfunkcionalni prostor.
- Negovane kulturne vrednote, povezane z romsko populacijo.
- Črnomelj postane unikatno mesto Zelenega Jurija.

Projekti, ukrepi in aktivnosti

- Izvedba projekta »skate park« v Črnomlju.
- Načrt posodobitve kulturnih domov v Občini Črnomelj (s poudarkom na prenovi KD Črnomelj kot osrednje kulturne institucije).
- Načrt posodobitve in nove programske opredelitve obstoječe športne infrastrukture.
- Načrt urejanja pravnega stanja obstoječe športne infrastrukture v občini.
- Načrt sistematičnega upravljanja in vzdrževanja obstoječe športne infrastrukture.
- Stalna razstava SNOS-a v KD v Črnomlju.
- Projekti za spodbujanje želje po druženju.
- Projekti negovanja tradicije, običajev, jezika, vrednot, oblačil (muzej).
- Projekt: »Pridemo tudi na dom« (kulturne prireditve na kmetijah, v obrtnih delavnicah ...).
- Medgeneracijski kulturni projekti.
- Vzpostavitev kulturne poti po Črnomlju (s povezavo posamičnih kulturnih ustanov).
- Vinski maraton.

⁸ Kar velja za vse kazalnike znotraj pričujočega poglavja.

- Kulturni turizem – »naša dediščina«.
- Mednarodna partnerstva, vključevanje mladine in občanov.
- Učinkovito obveščanje in koordinacija dogodkov.
- Merjenje zadovoljstva občanov in obiskovalcev.
- Projekti za ustvarjanje sproščenega vzdušja v občini, »turistični kulturni programi« ...
- Ključna letna prireditev s ciljem povezovanja: »Dan črnomaljskih društev«.
- Črnomaljska noč.
- Različne aktivnosti za dvig prepoznavnosti mesta Črnomelj kot unikatnega mesta Zelenega Jurija (razširjene aktivnosti po izobraževalnih institucijah, tradicionalno prireditev »JURJEVO – PRAZNIK POMLADI« nadgraditi z dodatnimi vsebinami, ki bi privabile širšo množico ljudi tudi iz drugih krajev, postavitev table, ki bi poleg skulpture Zelenega Jurija v rondoju opozarjala na to, da gre za mesto Zelenega Jurija ...).
- Dogodki ob Svetovnem dnevu Romov.
- Tradicionalne športne prireditve.
- Povezani športno-turistični paketi.
- Projekt »Street work out«.
- Sistem vključenosti šol in vrtcev.
- Rekreativne prireditve in stalni dogodki za občane in goste.
- Športna srečanja med kraji v občini in regiji.
- »Občinski športni dan«.
- Mednarodna srečanja in partnerstva.
- Izdelana Strategija razvoja urbane kulture do leta 2023.
- Skladno s finančnimi možnostmi povečati kapacitete ali izgraditi novo športno infrastrukturo v mestu Črnomelj.
- Razmislek o smotrnosti vzpostavitve gorskih kolesarskih (downhill) poti v višinskih KS.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja kulture v Občini Črnomelj, so: število aktivnih članov kulturnih društev, število samostojnih kulturnih delavcev, število kulturnih dogodkov, število obiskovalcev na kulturnih prireditvah, število obiskovalcev knjižnice, število izposojenih gradiv, število športnih društev, število članov športnih društev, število športnih prireditev, število obiskovalcev športnih prireditev, površine namenjene za šport v m²/prebivalca, površine, namenjene za kulturo v m²/prebivalca, delež proračuna, namenjenega za šport in kulturo, dosežki občanov Črnomlja na področju športa in kulture. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja kulture v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

Pričakovani rezultati – cilji in projekti, ukrepi ter aktivnosti (stanovanjsko področje)

- Predpogoj ohranjanja števila prebivalcev in privabljanja novih kadrov za potrebe lokalnega prebivalstva je tudi zagotavljanje zadostne količine razpoložljivih stanovanj. Nuditi je treba različne tipe (cenovne, velikostne, kakovostne) stanovanjskih enot, prilagojenim različnim socialnim skupinam.
- Potrebno bo optimizirati rabo obstoječega stanovanjskega fonda, skrbeti za njegovo obnovo (subvencije, stimulacije) in polno izkoriščenost, vzporedno pa tudi zagotavljati površine, kjer bi bila možna gradnja novih stanovanjskih enot.
- Potrebno je vzpostaviti ustrezno evidenco nad premoženjskim stanjem občine.
- Dopolnjevanje prostorskega načrta občine (izbor in promocija najatraktivnejših

- lokacij za stanovanjsko gradnjo).
- Preureditev zastarelih objektov in degradiranih površin.
- Povečanje fonda neprofitnih stanovanj za mlade poklice in deficitarne poklice.
- Preučitev možnosti gradnje ali spremembe namembnosti obstoječih objektov v samski dom.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja stanovanjskega področja v Občini Črnomelj, so: število zapuščenih objektov, površina opremljenih nezazidanih stavbnih zemljišč, namenjenih za individualno stanovanjsko gradnjo, število prosilcev za neprofitna stanovanja. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje stanovanjskega področja v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

Pričakovani rezultati – cilji in projekti, ukrepi ter aktivnosti (mladi)

- Občina bo konstruktivno pristopila k reševanju potrebe mladih po ustreznem prostoru za druženje v starem mestnem jedru in sočasno tudi potrebi po razvoju različnih potencialov, predvsem v smislu neformalnega izobraževanja.
- Občina bo ustvarila način komunikacije z mladimi v občini z namenom ugotavljanja, katere so njihove potrebe in kako jih čim bolj nasloviti z namenom, da mladi ne bodo zapuščali občine, ampak si bodo v njej ustvarili dom in družino.
- Občina bo do leta 2025 pridobila naziv »*Mladim prijazna občina*«.
- Občina bo vključevala in spodbujala mlade v sooblikovanje družbe že od osnovne (ali najkasneje srednje) šole dalje z namenom večje angažiranosti in odgovornejšega odnosa do izvajanja projektov.
- Spodbujala bo izvedbo kreativnih delavnic (denimo izvedba delavnice *Izkustveno učenje mladih skozi aktivno državljanstvo*; izvedba druženja mladih vsaj enkrat letno), poleg tega pa vzpodbujala vzpostavitev/krepitev mladinske organizacije in mladinskega dela.
- Občina se bo skupaj z mladimi lotila oblikovanja »*Politike stanovanj za mlade*« in po potrebi oblikovala Strategijo za mlade v Občini Črnomelj (le-to bo v bolj segmentiranem obsegu do leta 2019 oblikoval MC BIT, s poudarkom na mladinskem organiziranju in vključevanju mladih v družbo).

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja mladih v Občini Črnomelj, so: število izvedenih delavnic za mlade, število udeležencev na delavnicah in dogodkih za mlade, število priseljenih mladih družin, število izvedenih projektov z mladimi ... Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja mladih v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

Pričakovani rezultati – cilji in projekti, ukrepi ter aktivnosti (medgeneracijsko sožitje in solidarnost ter socialna vključenost)

- Občina Črnomelj bo z različnimi ukrepi skrbela za zagotavljanje enakih možnosti vsem starostnim skupinam, poleg tega pa skrbela za čim večji porast občutka solidarnosti med posameznimi generacijami, predvsem do starejše populacije.
- Občina podpira vzpostavljane in delovanje društev tudi z zagotavljanjem primernih materialnih pogojev za delo.

- Socialno ogroženim prebivalcem bo skupaj z ostalimi organizacijami (CSD, RK, Karitas ipd.) zagotavljala primerno oskrbo, ki jo potrebujejo, in priložnost enakovrednega vključevanja v družbeno življenje.
- Občina izvaja projekt socialne aktivacije mladih iz ranljivih skupin.
- Občina podpira tudi strokovna združenja, ki lahko prispevajo k boljši usposobljenosti prebivalcev, kot tudi prostovoljstvo, ki predstavlja pomemben razvojni dejavnik, saj prispeva k medgeneracijski solidarnosti, povečanemu občutku medsebojne povezanosti in posledično dvigu osebnega zadovoljstva posameznika.
- Združitev pomoči na domu, ki ga sedaj izvajata tako CSD kot DSO.
- Vzpostavitev gerontološkega centra v DSO.
- Občina bo zagotavljala možnost nemotenega druženja vsem družbenim skupinam. Podpirala bo tudi dejavnosti, ki krepijo medgeneracijsko sožitje, poleg tega pa naslavlja tudi segment solidarnosti med različnimi skupinami (poudarek je predvsem na družbeno ranljivih skupinah).
- Za preprečevanje in odpravljanje izključenosti Romov, še posebej žensk, otrok in mladih, spodbujati razne programe socialnega varstva, in sicer informacijske, svetovalne programe, delo na terenu, dnevne centre, programe pomoči in samopomoči ter krepiti seznanjenost Romov o tovrstnih programih.
- Krepiti dialog in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi, kjer živijo Romi ter vzpodbuditi aktivno partnerstvo med lokalno in državno ravno ter romsko skupnostjo.
- Večja promocija obstoječih možnosti prevoza za starejše, poleg tega pa preveriti potrebe in želje starejših občanov občine in na podlagi te analize poskrbeti za njihovo boljšo mobilnost z organiziranjem prevozov (mogoče v povezavi s CSD in z DSO).
- Nadaljnje omogočanje sodelovanja VDC na občinskih prireditvah in dogodkih.
- EU projekt: »Dan sosedov« – 15. maj.
- Prepoznati ustrezen segment odličnosti v Občini Črnomelj za namen povečanja prepoznavnosti le-te in v skladu s tem opremljati tako mesto kot naselja (mogoče dodatek na hišnih številkah – primer Krabat ...).
- Sistem spodbud z motivacijskimi razpisi.
- Vzpostavitev projektne pomoči pri organizaciji projektov druženja.
- Delavnice, izobraževanja.
- Projekt sprejema in vodenja novih priseljencev oz. gostov po občini.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja medgeneracijskega sožitja, solidarnosti in socialna vključenost v Občini Črnomelj, so: število humanitarnih organizacij v občini, število postelj v domovih za starejše, število varovanih stanovanj, število oskrbovanih oseb na domu ... Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje tega področja v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

Pričakovani rezultati – cilji in projekti, ukrepi ter aktivnosti (zdravstvo)

- Skrbeti bo potrebno za primerno oskrbo prebivalstva z zdravstvom na primarni ravni (ohranjajo se otroški in šolski dispanzerji, družinske ambulante z referenčnimi ambulantami, zobozdravstvo, osnovna laboratorijska diagnostika), kot tudi na področju specialističnih zdravstvenih storitev (medicina dela, psiholog, ortodont, fizioterapija, pulmolog ...).

- Zdravstvu bo potrebno omogočiti ustrezne prostorske pogoje delovanja in izvajati ukrepe za primerno kadrovske zasedbo in ponudbo vsebine izvajalcev zdravstvenih storitev.
- Občina skupaj z ZD Črnomelj pospešuje preventivne akcije in skrbi za dobro ozaveščenost prebivalstva v izogib poslabšanja stanja na področju zdravstva.
- Nadaljuje se podpora projektu »*Nadgradnja in razvoj preventivnih programov ter njihovo izvajanje v primarnem zdravstvenem varstvu in lokalnih skupnostih*« v Zdravstvenem domu Črnomelj, v konzorciju z ZD Metlika, kjer se bodo nadaljnji 2 leti izvajale različne aktivnosti za ta namen (Center za krepitev zdravja).
- Ukrepi za povečanje števila zdravnikov (analiza potreb, subvencije, štipendije, raziskovalne naloge, stanovanja ...).
- Merjenje zadovoljstva občanov.
- Nove vsebine: informiranje, delavnice z občani – projekt: »*Zdrava občina*«.
- Izboljšati storitve zdravstvenega varstva in jih približati Romom ter povečati njihovo ozaveščenost o vprašanih v zvezi z zdravjem in zdravstvenim varstvom, predvsem s poudarkom na zdravju žensk in otrok.
- Proaktiven pristop k osveščanju ljudi/občanov glede nujnosti ustrezne skrbi za živali.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja zdravstva v Občini Črnomelj, so: število zdravnikov koncesionarjev, število specialističnih ambulant, število pacientov, ki imajo izbranega zdravnika v Občini Črnomelj, število novih programov zdravstvenega varstva, merjenje zadovoljstva prebivalcev ... Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje tega področja v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

Pričakovani rezultati – cilji in projekti, ukrepi ter aktivnosti (varnost bivanja)

- Zagotovljena ustreznost pogojev delovanja gasilskih društev.
- Povečanje občutka varnosti v Občini Črnomelj.
- Izvajanje občinskega programa varnosti.
- Projekti proti naraščanju uporabe drog.
- Povečanje kontrole prometne varnosti.
- Priprava informativne publikacije za novo priseljene.
- Podpora projektov proti vandalizmu.
- Predavanja in delavnice v sodelovanju s policijo.

Kazalniki

Merjenje zadovoljstva prebivalcev.

5

PRIORITETA

ČISTO IN UREJENO OKOLJE

Ključni problemi na področju okolja in prostora v Občini Črnomelj

Podzemne vode kraškega območja so zelo občutljive na vse vrste onesnaženja, saj je čistilna sposobnost kraškega podzemlja majhna in omejena le na precejanje in mehanično posedanje. Onesnažilom je izpostavljena jamska favna, ogrožena je podtalnica, ki predstavlja glavni in dragoceni vir pitne vode ter predstavlja habitat črne človeške ribice. Največja pomanjkljivost vodooskrbe je torej neurejenost varstvenih pasov okoli virov pitne vode oz. neustrezen nadzor nad izvajanjem predpisanih režimov. 48,51 % površine Občine Črnomelj je pokrito z Naturo 2000, kar pomeni, da razpolaga z izjemno ohranjeno naravno dediščino, ki pa lahko predstavlja tako določeno omejitev v smislu zaščitene območja, kot tudi, po drugi strani, priložnost. Največji onesnaževalci v Občini Črnomelj so (vrstni red je naključen):

- **posamezniki** z uporabo prevoznih sredstev, starejših kurilnih naprav na les in nepravilno oskrbovanje le-teh, kakor tudi zaradi nepravilnega ločevanja odpadkov in neustreznega ravnanja z odpadno vodo – prepustne greznice;
- **komunalne čistilne naprave** (le-te ob predpisanem obratovanju odstranjujejo le organski ogljik, hranila zanemarljivo, patogenih (z izjemo ČN Vinica in ČN Griblje) in sodobnih onesnaževal pa sploh ne, kar pomeni, da gre vse ostalo v podtalnico ali površinske vode);

– kot problematični onesnaževalci (tal ali zraka) pa so bili na delavnicah za namen pričujoče strategije izpostavljeni še: 1) **Bioplinska elektrarna Lokve in prašičja farma**⁹ (problematična pretirana uporaba gnojevke/digestata iz Bioplinske elektrarne Lokve); 2) Družba **Livar d.d.**, kjer nastaja sajasti dim pri taljenju železa in obdelavi odlitkov, katerega v tovarni ulivajo z namenom pridobivanja izdelkov za prodajo. Po dosegljivih podatkih koncentracije škodljivih plinov in prašnih delcev sicer ne presegajo mejnih vrednosti, vendar pa je velikokrat moč opaziti saje na vozilih v bližnji okolici, zaradi česar se je potrebno vprašati o morebitnih dolgoročnih vplivih emisij plinov na okoliško prebivalstvo; 3) **Vinogradništvo**, ki ni prilagojeno prepustnemu kraškemu terenu (gnojila in fitofarmacevtska sredstva se s površja hitro izpirajo v podzemno vodo).

Navkljub preteklim vlaganjem v okoljsko infrastrukturo so potrebe še velike:

- dograditev kanalizacij in čistilnih naprav v večjih naseljih, na področju sanacije jezov,
- urejanje rek na območju Občine Črnomelj (Dobličica in Lahinja ter brežine na slovenski strani Kolpe),
- ureditev plovnega režima na reki Kolpi z Republiko Hrvaško,
- sanacije divjih odlagališč,
- ureditvi in vzdrževanju kalov in ostalih vodnih virov in
- vstopno/izstopnih mest na reki Kolpi.

Ključni problemi pri izrabi prostora v Občini Črnomelj so (ne)urejenost mestnega jedra, premajhen nadzor nad gradnjami, skladno z OPPN, prevelika koncentracija poselitve v centru na škodo vaških središč, potreba po jasnih opredelitvah in usmeritvi krajinske podobe pri novogradnjah, kot tudi po celovitem pristopu: poleg pogojev gradnje je potrebno vključevanje programskih vsebin in neustrezna ureditev javnih površin (vpadnice v mesto, drevoredi, parki, brežine vodotokov ...) ter nezadostna ozaveščenost in sodelovanje ljudi v fazi sprejemanja prostorskega akta.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj in cilji na področju okolja in prostora

Občina in njeni prebivalci bodo tudi v prihodnje s skupnimi močmi težili k čistemu in urejenemu okolju z željo po ohranitvi visoke kakovosti bivanja, tako za sedanje kot tudi bodoče prebivalce občine. Ob visoko zastavljenih naravovarstvenih merilih, bo občina težila k odgovornejšemu odnosu do okolja in sočasnemu zmanjševanju pritiskov na le-tega, kar bo možno doseči le s preudarnejšo rabo okoljskih virov, z zmanjšanjem količine odpadkov, s povečano rabo nizkoogljičnih energetskih virov in povečanjem rabe trajnostnih virov mobilnosti (kot so denimo kolesa, hoja itd.). Pritiski na okolje bodo omejeni skladno s samočistilnimi in z nevtralizacijskimi zmožnostmi okolja. Zaradi občutljivih kraških tal bo občina povečano pozornost namenjala preudarnejšemu ravnanju/raztrosu gnojevke in digestata, kakor tudi razmisleku o ustrezni gospodarski panogi, ki bi lahko prišla v občino, brez dodatnih škodljivih vplivov na okolje. Občina bo k ustrežnejšemu varovanju okolja pripomogla z ustrežno organizacijo, s pravnim okvirjem in posledičnim ustreznim nadzorom nad gospodarskimi službami, ki skrbijo za odgovorno ravnanje z odpadki in odpadnimi vodami, za kakovostno pitno vodo, kakor tudi za odpravo okoljskih obremenitev in sanacijo divjih odlagališč odpadkov. K čistejšemu okolju bo občina prispevala tudi z ustrežno energetsko politiko. Velik poudarek bo dan ohranjanju obstoječih vodnih virov in zagotavljanju ustreznega habitata črne človeške ribice in sočasni zaščiti te s primernim režimom varovanja.

⁹ Od leta 2009 v Občini Črnomelj obratuje Bioplinska elektrarna Lokve in prašičja farma. Njeno obratovanje je med drugim zaradi povečanih neprijetnih vonjav, ki so posledica uporabe gnojevke v poljedelstvu, deležno številnih kritik.

Občina bo v sodelovanju z obema krajinskima parkoma še naprej skrbela za ohranjanje Nature 2000 ter poudarjala ohranjanje vrednote prostora in skrbela za ohranjanje biološke raznovrstnosti na tem območju. Občina bo tudi bistveno pozornost namenjala vzorcu poselitve, ki zagotavlja trajnosten razvoj in sočasno ohranjanje kulturne pokrajine. Prav tako bo občina vložila svoj trud v pridobitev ocene stanja kakovosti zraka na področju Občine Črnomelj, izvedla pa bo oceno stanja drugih prvin okolja, kot so denimo voda, tla, hrup in elektromagnetno sevanje.

Občina Črnomelj bo izvedla zeleno proračunsko reformo in posledično vzpodbujala zeleni turizem, samooskrbo s sonaravno pridelano hrano, zmanjšanje rabe energije in oskrbo z energijo iz lokalnih obnovljivih virov ter razvoj gozdno-lesne verige.

Občina Črnomelj bo aktivno sodelovala pri uresničevanju smernic v okviru strateškega okvira RS prilagajanja podnebnim spremembam. Dolgoročno izvajanje dejavnosti za prilagajanje v vseh sektorjih prinaša prihranke, manjšo škodo ob nesrečah, varovanje zdravja in večjo varnost prebivalcev, pa tudi nova delovna mesta, nove poslovne priložnosti in večjo varnost naložb ob polnem izkoriščanju nekaterih priložnosti, predvsem v sektorjih turizma, kmetijstva in gradbeništva, kar je treba prepoznati in spodbujati.

Krožno gospodarstvo v Občini Črnomelj bi se lahko razvijalo predvsem v smeri:

- novih oblik povezovanja v predelovalni industriji, kjer se lahko poslužujejo tudi uporabe platforme E-Simbioza in
- oblikovanje lesnih verig za učinkovito in trajnostno koriščenje gozdov ter združevanje v zadruge in oblikovanje skupnih blagovnih znamk po vzoru Območno-predelovalnega centra Kočevski les in zadruga Zakladi Kočevske.

Usmeritve za gradnjo morajo biti prilagojene krajevnim posebnostim in upoštevati obstoječe poselitvene vzorce. Na depopulacijskih območjih naj bodo pravila za gradnjo stanovanjskih objektov prožnejša. Na področju prostora v Občini Črnomelj se posebna skrb nameni tudi revitalizaciji degradiranih območij, obnovi mestnega jedra ter skrbi, da OPN ne postane »zaviralec« razvoja, ampak služi kot spodbujevalec le-tega. Zagotovi se tudi večji nadzor nad gradnjami, skladno s prostorskimi akti.

Pričakovani rezultati – cilji

- Povečana osveščenost občanov o pomenu varstva okolja.
- Na poti k nizkoogljičnemu krožnemu gospodarstvu.
- Boljše stanje okolja in ohranjena biotska raznovrstnost.
- Povečan delež obnovljivih in trajnostnih virov energije – energetska samooskrba.
- Zmanjšanje emisij toplogrednih plinov.
- Trajnostno upravljanje z naravnimi viri.
- Ohranjeno ali izboljšano stanje ogroženih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov v povezavi s kulturno dediščino.
- Ohranitev območij Natura 2000.
- Vzpostavitev režima plovbe na reki Kolpi (v odvisnosti od sprejetja mednarodnega sporazuma med Hrvaško in Slovenijo) in Lahinji.
- Sonaravna oblika turizma.
- Trajnostna mobilnost.
- Prostorsko planiranje v okviru paradigme trajnostnega razvoja.
- Hitrejši odzivi institucij/oseb, ki so pristojne za umeščanje kmetij in kmetijske infrastrukture v prostor občine.

Projekti, ukrepi in aktivnosti za doseg ciljev

- Okrepiti povezavo med razvojem gospodarstva in ukrepi za zmanjšanje rabe virov ter izpustov TGP.
- Spodbujati inovacije, uporabo oblikovanja in IKT za razvoj novih poslovnih modelov in produktov za učinkovito rabo surovin, energije in prilagajanje na podnebne spremembe.
- Zagotavljati, da infrastruktura in raba energije v prometu podpirata prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo in omogočata trajnostno mobilnost, tudi s pomočjo uvajanja novih konceptov mobilnosti.
- Programi izobraževanj občanov o pomenu varstva okolja in ohranjanja narave (vzpodbujanje trajnostnih dogodkov).
- Izvedba zelene proračunske reforme (ob tem slediti usmeritvam Priročnika za ozelenjevanje občinskega proračuna, 2017).
- Projekti za vzpostavitev plovnega režima na reki Kolpi v odvisnosti od sprejetja mednarodnega sporazuma med Hrvaško in Slovenijo) in Lahinji.
- Načrt ureditve in vzdrževanja javnih površin (opredelitev standardov).
- Izboljšanje urbane opreme v Krajinskem parku Lahinja.
- Projekti, ki so bili in še bodo narejeni na področju biotske raznovrstnosti (denimo postavljene objekte in opremljene kot učilnica v naravi), pričeti ustrezno tržiti – lahko tudi kot del izobraževalnega programa.
- Načrt revitalizacije propadajočih in spomeniško zaščiteneh objektov v javni lasti.
- Izobraževalni in motivacijski projekti ozaveščanja ljudi – medgeneracijske delavnice.
- Vzpostavitev posebnega odloka Občine Črnomelj, s katerim se uredi turistična infrastruktura (v odvisnosti od sprejetja mednarodnega sporazuma med Hrvaško in Slovenijo) ter priprava kataloga celostne podobe za turistično infrastrukturo.
- Vzpostavitev sistema odgovornosti in izvajanje nadzora.
- Spremljanje in obravnavanje ocen zadovoljstva občanov.
- Stimuliranje razvoja inovativnih oblik varovanja okolja.
- Projekti za blažitev posledic klimatskih sprememb.
- Razvoj krožnega gospodarstva (povezovanje predelovalne industrije s pomočjo platforme E-Simbioza).
- Izboljšanje prepoznavnosti črnega močerila.
- Prireditve »Zero waste event«.
- Preveritev možnosti vzpostavitve javnih sanitarij v starem mestnem jedru.
- Preprečiti spreminjanje pokrajine (nadaljevanje projektov, kot je Revitalizacija belokranjskih steljnikov).
- Spodbujanje države za čim prejšnjo obnovo jezov na Kolpi na območju občine.
- Stimulacija skupnih projektov urejanja okolja.
- Sprejetje meddržavnega sporazuma o plovbi na reki Kolpi.
- Izvedba občinskega okoljskega monitoringa (lokalni onesnaževalci, stanje okolja, kakovost zraka ...).
- Redno obveščanje občanov o zakonskih spremembah s področja varstva okolja, ki vplivajo na prebivalce Občine Črnomelj.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja okolja v Občina Črnomelj, so: število udeležencev na izobraževanjih, število pripravljenih projektov s področja varstva okolja, število vključenih občanov v okoljevarstvene projekte, število lokalnih onesnaževalcev, poročilo o stanju okolja v občini, število okoljskih nesreč, število

neustreznih posegov v okolje, merjenje zadovoljstva prebivalcev s stanjem na področju okolja. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja okolja v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

V zadnjem poglavju bomo kazalnike dopolnili še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov.

6

PRIORITETA

ZAGOTAVLJANJE INFRASTRUKTURNE PODLAGE RAZVOJA TELEKOMUNIKACIJ, ENERGETIKE IN KOMUNALNE OPREMLJENOSTI

Ključni problemi na področju komunale, telekomunikacij in energetike

Potrebna je dograditev infrastrukture za vodno oskrbo (zamenjava dotrajanih obstoječih vodovodov in izgradnja novih vodovodov, ki bodo omogočali učinkovito, kakovostno in zanesljivo oskrbo s pitno vodo na območjih obstoječih vodovodnih sistemov in na območjih, kjer javni sistem vodooskrbe še ni zgrajen, s tem bo tudi zagotovila oskrbo z zdravstveno ustrezno pitno vodo v skladu z Direktivo Sveta 98/83/ES, z dne 3. novembra 1998 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi (1998) in s *Pravilnikom o pitni vodi* (2004). Na kvaliteto pitne vode iz kraških virov zaradi vododeficitarnega območja (skromne količine podzemnih voda) močno vplivajo površinske vode in padavine. Viri podzemne vode so zaradi hidroloških suš prostorsko in časovno variabilni. Poleg tega se 30 % pitne vode izgubi pri prenosu do uporabnikov. Vzpostavljane sistema odvajanja odpadnih voda in čistilnih naprav še ni zaključeno.

Zaradi zaostrovanja energetskega razmerja je potrebna usmeritev k povečanju energijske učinkovitosti v občini (energetska učinkovitost stavb, javne razsvetljave), varčevanju z energijo (večji nadzor nad porabo energije) in spodbujanju k uporabi alternativnih virov energije. Potrebna je izgradnja načrtovanega daljnovoda (DV) 2 x 110 kV RTP Kočevje–RTP Črnomelj s kablovodom, ki bi zadostila predvidenemu porastu električne moči in porabe električne energije, povečala zanesljivost obratovanja elektroenergetskega

sistema v Beli krajini ter omogočala priključitev novih odjemalcev na omrežje in sočasno omogočala tudi nadaljnji gospodarski ter družbeni razvoj regije.

Na področju telekomunikacij je problem širokopasovnega omrežja, ki ne zagotavlja dovolj priključkov v občini.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj na področju komunale, telekomunikacij in energetike

Naložbe v okoljsko infrastrukturo, ukrepi učinkovitejšega upravljanja z energijo in odpadki ter vzporedne mehke aktivnosti ozaveščanja in stalnega spremljanja stanja okolja predstavljajo osnovo bodočega delovanja občine. Skladno s tem bo treba zagotoviti investicije v oskrbo s čisto pitno vodo in izboljšati ravnanje z odpadnimi vodami. Pri odvajanju in čiščenju odpadnih voda bo treba upoštevati evropsko direktivo s tega področja, v redkeje poseljenih območjih pa gospodinjstvom pomagati pri preudarni izgradnji ustreznih infrastrukturnih rešitev (male biološke čistilne naprave), skladno z usklajeno novelacijo OP odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode v RS, ki je v obravnavi in bo usklajen z novo *Uredbo o odvajanju in čiščenju komunalne odpadne vode* (Ur. l. RS, št. 98/15). Občina bo glede oskrbe s pitno vodo zagotovila primerljivo oskrbo tako tistim z dostopom do vodovoda kot tudi tistim, ki takšnega dostopa, zaradi neekonomičnosti vzpostavitve vodovoda, nimajo.

Občina bo vzpodbujala ustrezno ravnanje z odpadki, vzpostavitev čim boljšega sistema krožnega gospodarstva in izrabe virov, ki se nahajajo na njenem območju. Dvigniti je treba kakovost ločenega zbiranja odpadkov, izboljšati urejenost in dostopnost do ekoloških otokov ter skrbeti za dovolj pogosto odvažanje odpadkov. Poskrbela bo tudi za zadostno količino primernih separacijskih zabojnikov za odpadke. Poskrbeti bo treba tudi za sanacijo divjih odlagališč odpadkov in onesnaženih kraških jam. Povečevanju količine komunalnih odpadkov se je potrebno izogniti z njihovo ponovno uporabo in recikliranjem.

Zagotoviti bo potrebno ustrezno širokopasovno omrežje na celotnem občinskem ozemlju in prost Wi-Fi dostop v mestu Črnomelj.

Občane je treba stalno obveščati o alternativnih virih energije, njihovih različnih oblikah ter prednostih in slabostih njihovega izkoriščanja. Občina bo težila k zmanjševanju porabe, k učinkoviti rabi energije, kakor tudi k diverzifikaciji energetskega virov in nadomeščanju fosilnih goriv z okoljsko prijaznejšimi alternativnimi viri. Zaradi negativnih učinkov je treba minimalizirati svetlobno onesnaževanje. Potrebno si bo prizadevati za boljšo energetske oskrbo občine in regije. Občina bi morala opraviti dodatne raziskave o možnostih izrabe geotermalne energije, predvsem v namene turistične dejavnosti. Občina bo zagotavljala ustrezno energetske svetovanje, kjer bodo občani lahko pridobili vse informacije o najprimernejših energetske virih in rešitvah, o energetske sanacijah stavb, o razpoložljivih finančnih spodbudah v sklopu različnih razpisov, poleg tega pa mora vzpostaviti stalno obveščanje o prednostih in slabostih izkoriščanja alternativnih virov energije.

Pričakovani rezultati – cilji

- Priključitev do 100% prebivalcev Občine Črnomelj na javni vodovod, ostalim pa zagotoviti pridobitev pitne vode pod primerljivimi pogoji, kot jo imajo ti z urejenim javnim vodovodom.

- Dokončanje izgradnje kanalizacijskih sistemov po mestu Črnomelj s ciljem 98 % priključenosti ter izgradnja javnih kanalizacijskih sistemov in ČN v večjih naseljih. Zmanjšanje količine odloženih komunalnih odpadkov.
- Sistem recikliranja in ponovne uporabe komunalnih odpadkov.
- Vzpostavitev modela krožnega gospodarstva.
- Povečana energetska učinkovitost.
- Povečana uporaba alternativnih virov energije.
- Postavitev dodatnih električnih polnilnic.
- Načrt izkoriščanja geotermalne energije.
- Vzpodbujanje izkoristka sončne energije za lastno potrošnjo pri uporabnikih.
- Izgradnja odprtega širokopasovnega omrežja optičnih komunikacij po celotni Občini Črnomelj in postavitev Wi-Fi točk po mestu Črnomelj.

Aktivnosti in ukrepi

- ❖ Ravnanje z odpadki:
  - Prilagodljivost frekvence odvozov odpadkov.
  - Urejeni ekološki otoki in kontinuiran proces ločenega zbiranja odpadkov.
  - Informiranje, izobraževanje in motivacijski projekti za mlade.
  - Program sanacije kraških jam in divjih odlagališč odpadkov.
- ❖ Ravnanje z odpadno vodo – kanalizacija in ČN:
  - Dokončanje kanalizacijskega omrežja in izgradnja ČN v večjih naseljih.
  - Pomoč pri vzpostavitvi malih ČN, tam, kjer ne bo kanalizacijskega omrežja.
  - Nadzor nad priključevanjem na zgrajeno kanalizacijo.
  - Merjenje zadovoljstva uporabnikov.
  - Informiranje in izobraževanje.
  - Vzpostavitev kontrole uporabe pesticidov in gnojil.
- ❖ Vodooskrba:
  - Ustrezna zaščita lokalnih vodnih virov.
  - Prioritete in načrt izgradnje novih vodovodov in uskladitev v NRP.
  - Zagotoviti, da bodo vsi občani imeli iste pogoje za dostop do vodooskrbe (narediti je potrebno temeljito analizo izračuna stroška vode za osebo, ki ima urejen vodovod, ter osebo, ki mu je vodo potrebno pripeljati).
  - Načrt obnove zastarelih vodovodov.
  - Izobraževalni in motivacijski projekti o racionalni porabi vode.
  - Ohranjanje in obnavljanje manjših izvirov, ki bi služili kot pomembni nadomestni viri pitne vode (kot je bil primer projekta »*Kali, ribniki in izviri: Naša preteklost, naša prihodnost*«).
- ❖ Energetika:
  - Ob spodbujanju URE in rabe OVE nadomestiti fosilna goriva v vseh segmentih rabe energije, ob usklajevanju interesov na presečnih področjih: voda – hrana – energija – ekosistemi.
  - Nagrajevanje raziskovalnih projektov za povečanje učinkovitosti energetske rabe.
  - Izobraževalni in informativni projekti – spremljanje primerov dobrih praks.
  - Vzpostavljanje partnerstev – vključevanje podjetništva in industrije.
  - Izračun »energetskega potenciala« v občini.

- Motivacijski projekti za gospodinjstva.
  - Ponovna izvedba projekta LEK.
  - Izkoriščanje obnovljivih virov (izvesti izračune smotrnosti izkoristka številnih obnovljivih virov, kot so lesena biomasa, male hidroelektrarne (sočasna obnova jezov) in izkoriščanje geotermalne energije.
  - Še naprej slediti določilom Lokalnega energetskega koncepta Občine Črnomelj (šifra dokumenta POR/12-07, 2012, ki ga je pripravil Eco Consulting d. o. o. in ki je bil dne 14. 12. 2012 sprejet s strani Občinskega sveta Občine Črnomelj).
- ❖ Prilagajanje OPN:
- Vzpostaviti sistem vključenosti in informiranosti prebivalcev.
  - Uporabiti prostorsko načrtovanje za oblikovanje vozlišč nizkoogljičnega krožnega gospodarstva in razvojnih rešitev na regionalni in lokalni ravni.
  - OPN postaviti v funkcijo pospeševalca razvoja.
- ❖ Plinovod:
- Po izkazani potrebi preučitev možnosti za priključitev na plinovod.

Kazalniki

Kazalniki, ki bi bili smiselni za uporabo spremljanja področja komunale v Občini Črnomelj, so: količina vode, dobavljene iz javnega vodovoda (v 1000 m³) skupaj z izgubami, število saniranih črnih odlagališč, energetska učinkovitost javne razsvetljave (kWwh porabljene energije), kWh proizvedene energije iz obnovljivih virov, število optičnih priključkov, število gospodinjstev brez možnosti priključitve na širokopasovno omrežje, delež OVE v končni rabi energije, specifična raba energije v javnih objektih v občini, odvajanje in čiščenje vseh odpadnih voda v občini, % bruto poraba končne energije v občini, emisije toplogrednih plinov, obseg proizvedenih odpadkov na prebivalca v primerjavi s Slovenijo. Kazalnike, ki bodo uporabljeni za merjenje področja komunale v pričujoči strategiji razvoja, navajamo v poglavju Vpeljava kazalnikov za spremljanje izvajanja strategije razvoja Občine Črnomelj (program VIS).

V zadnjem poglavju bomo kazalnike dopolnili še s stanjem zadovoljstva prebivalcev. Z orodjem »VIS« bo tako mogoče spremljati doseganje kvantificiranih ciljev in njihov vpliv na zadovoljstvo občanov.

7

PRIORITETA

OBČINA ČRNOMELJ KOT DEL OBMOČJA BELE KRAJINE POSTANE VODILNA DESTINACIJA ZAHTEVNEGA GOSTA, KI IŠČE IN CENI BUTIČNA IN AVTENTIČNA DOŽIVETJA V NEOKRNJENI NARAVI

Ključni problemi in težnja prihodnosti

Občina Črnomelj ima zaradi bogate neokrnjene naravne in kulturne dediščine velik potencial na področju razvoja turizma. Omenjena dediščina je sicer delno že v fazi trženja, vendar je njen obseg v primerjavi s potencialnim obsegom nezadostno izkoriščen. Poleg tega bo potrebno doseči povezanost ponudnikov turističnih produktov in izoblikovati celotno Belo krajino kot vodilno turistično destinacijo zahtevnega gosta, ki išče in ceni butična in avtentična doživetja v neokrnjeni naravi. Povezovanje turistične ponudbe v občinskem, regionalnem in državnem prostoru je nujen pogoj za konkurenčen razvoj dejavnosti. Turistično ponudbo sosednjih občin in regije je smiselno vključevati v ponudbo Občine Črnomelj in obratno.

Težnja prihodnosti – vizija Občine Črnomelj na področju turizma

Pri načrtovanju razvoja turizma bo občina sledila Strategiji razvoja turizma v destinaciji Bela krajina 2018–2022 in ponudbo prilagajala turistom s posebnimi interesi (naravna in kulturna dediščina, geologija, šport, rekreacija ...). Prav tako bo občina povečevala ugled destinacije Črnomelj s približevanjem storitev turistično-informacijskega centra uporabnikom, k sodelovanju pa bo vabila čim širši krog občanov/prebivalcev, gospodarskih subjektov in različnih interesnih združenj. Z usmerjenim in usklajenim

razvojem turistične ponudbe (tako na ravni ponudbe kot na ravni turistične infrastrukture), butičnih in avtentičnih doživetij, se bo zgradila pozicija Bele krajine na domačem in mednarodnih trgih, srednjeročno bo zmanjšana sezonskost, dvignila se bo povprečna doba bivanja in prihodki iz turizma. Po besedah dr. Dušana Pluta lahko le povezovanje vseh turističnih ponudnikov in skupna, trajnostna sonaravna blagovna znamka Bele krajine, kot optimalne kombinacije kulturne in naravne dediščine, prinese večjo prodornost, zaslužek in dvig zaposlenosti (*Belokranjec*, december, 2017).

Pričakovani rezultati – cilji

- Prepoznavnost Bele Krajine kot edinstvene turistične destinacije.
- Usklajeno enotno in centralizirano upravljanje, razvoj in promocija Bele Krajine.
- Povezana celoletna turistična ponudba.
- Skupna trajnostna blagovna znamka Bela Krajina.

Aktivnosti in ukrepi, ki bodo izvedeni v sklopu Strategije razvoja turizma v destinaciji Bela krajina 2018–2022

- Vzpostavitev enotne destinacijske organizacije (DMMO), katere naloge so upravljanje, razvoj in promocija turizma v Beli krajini ter izobraževanje in usposabljanje deležnikov turistične ponudbe.
- Aktivnosti, vezane na »*Zeleno shemo slovenskega turizma*«.
- Analiza turističnih zmogljivosti s poudarkom na reki Kolpi.
- Ukrepi za regulacijo in upravljanje turističnega obiska.
- Oblikovanje produktov za oddih in sprostitvev v naravi.
- »Jurjevanje« ponuditi kot večdnevni turistični paket.
- Povezati planinske, učne in pohodniške poti v smiselno skupen produkt z vidika zaokrožene tematske in geografske celote.
- Interpretativne table v več jezikih.
- Povezava kolesarskih poti – krožna kolesarska pot po občini.
- Spodbujanje razvoja celoletnih celovitih turističnih produktov.
- Nadaljevanje projektov »*Okusi Bele krajine*« in »*Odprta vrata Bele krajine*«.
- Oblikovanje sodobne blagovne znamke in njena promocija.

Kazalniki

Število povezanih turističnih produktov, izvedene promocijske aktivnosti, število novih ponudnikov turističnih storitev, število prenočišč, število turističnih obiskov, število izobraževanj, število udeležencev na izobraževanjih, število turističnih prireditev, letni prihodek od turističnih taks, merjenje zadovoljstva ponudnikov in uporabnikov turistične ponudbe.

RAZVOJNE PRIORITETE PO POSAMEZNIH KRAJEVNIH SKUPNOSTIH V OBČINI ČRNOMELJ

V vseh krajevnih skupnostih je moč zaznati skupne izzive, in sicer:

- potrebe po urejanju že obstoječe in po vzpostavitvi nove prometne infrastrukture,
- dokončanje novogradenj in rekonstrukcija sekundarnih vodovodov,
- vzpostavitev kanalizacijske infrastrukture,
- postavitve javne razsvetljave,
- postavitve postajališč za (šolski) avtobusni promet,
- vzpostavitev ustreznih prostorov za druženje,
- urejanje otroških igrišč

... in ostalih razvojnih ciljev, ki so specifični za vsako posamezno krajevno skupnost.

Iz splošnih empiričnih podatkov, ki so bili pripravljene za posamezne krajevne skupnosti, pa je moč razbrati, da je iz krajevnih skupnosti več odseljavanja kot priseljavanja (izjema sta KS Stari trg, kjer je število priseljenih enako številu odseljenih ter KS Talčji vrh, ki ima več priseljenih kot odseljenih). To so opazili tudi krajanji sami, ki poudarjajo, da je potrebno mlade privabiti kot tudi zadržati na teh območjih, kar tudi želijo doseči z zgoraj izpostavljenimi cilji. Trenutno razmerje med krajevnimi skupnostmi v smislu naravnega gibanja prebivalstva v KS se trenutno sicer res nagiba v smer pozitivnega naravnega prirasta, saj ima 6 KS negativen naravni prirast, 7 KS v občini pa pozitiven naravni prirast, vendar pa so demografski trendi Slovenije (kot tudi Evrope) usmerjeni v povečevanje starejše populacije, kar pomeni, da se bo potrebno tudi zaradi tega dejstva posvečati privabljanju mladih in ustvarjanju dobrih in kvalitetnih pogojev za privabljanje/obdržanje mladih družin.

VPELJAVA KAZALNIKOV ZA SPREMLJANJE IZVAJANJA STRATEGIJE RAZVOJA OBČINE ČRNOMELJ

Ker je strateški razvojni dokument občine zastavljen tako, da se v skladu z osnutkom vizije pripravijo zasnove operativnih strateških programov za 5 področij (gospodarstvo, promet, okolje, izobraževanje, kakovost življenja), je oblikovanih 5 agregatnih kazalnikov, pri čemer je vsak sestavljen iz večjega števila podkriterijev (podkazalnikov – skupaj je opredeljenih 41 kvantificiranih ciljev in 38 ocen prebivalcev).

Agregatni kazalniki v petih razvojnih stebrih zagotavljajo stalno spremljanje doseganja zastavljenih ciljev in so odraz doseganja absolutnih kvantificiranih ciljev, standardov kvalitete življenja in zadovoljstva prebivalcev. **Podkriterije, ki vplivajo na kazalnik posameznega, je možno dopolnjevati oz. spreminjati njihovo pomembnost (ponder), kar je posebej važno v primerih, ko bo neko področje doseglo želen, oz. se bo pojavila potreba po drugačni obravnavi zaradi drugačnih okoliščin.**

Podatke za pripravo kazalnikov zagotovi občina vsako ali vsako drugo leto v istem času, in sicer **v mesecu marcu**, ko pridobi potrebne ocene zadovoljstva prebivalcev in izpolni zgornje dele tabel z doseženimi kvantificiranimi cilji.

V tabeli vrednosti podkriterijev je možno spremljati in primerjati pričakovane vrednosti v posameznih prihajajočih letih z dejanskimi vrednostmi. Vsakoletna analiza kazalnikov bo opozarjala tudi na enakomeren razvoj vseh dejavnosti in ustreznost sprejetih ukrepov.

Skrbnik orodja »VIS Črnomelj« (direktor/ica občinske uprave) vsako leto v mesecu marcu, v priloženem orodju »VIS Črnomelj«, v Excel programu, vpiše dejansko stanje kazalnikov, ki jih pridobi s strani skrbnikov, in pridobljene ocene zadovoljstva prebivalcev, ki jih z anketo pridobi občina na stalnem vzorcu (50 nadpovprečno angažiranih občanov + 150 naključno izbranih prebivalcev).

V Excel tabeli se z zeleno barvo obarvajo dosežene pričakovane vrednosti in z rdečo barvo nedosežene pričakovane vrednosti posameznega podkriterija ter izriše graf uspešnosti razvojnega stebra.

Občinski svet obravnava stanje ob razpravi o zaključnem računu in se opredeli do ukrepov pri vseh nedoseženih pričakovanih vrednostih posameznega kazalnika.

Prebivalci s svojo participacijo usmerjajo delo in pozornost občinskega sveta v skladu z njihovimi pričakovanji. V vseh razvojnih stebrih je vpliv ocen prebivalcev na vrednost kazalnika celotnega stebra najmanj 50 %.

KAZALNIK »GOSPODARSTVO«¹⁰

Gospodarski kazalnik upošteva stanje opredeljenih kvantificiranih ciljev na področju gospodarske infrastrukture, kmetijstva, stanovanjske dejavnosti in spodbujanja inovativnosti. Skupni gospodarski kazalnik se kombinira še z oceno zadovoljstva občanov Občine Črnomelj na področjih ponudbe delovnih mest, turistične ponudbe v občini, stanovanjske problematike in ponudbe malega gospodarstva.

S ponderjem je določen trenuten pomen posameznega kriterija in njegov vpliv na skupni agregatni kazalnik stebra Gospodarstvo.

Št.	I. GOSPODARSTVO – kvantificirani cilji	VIR	Stanje 2017	CILJI 2025	PONDER	Skrbnik podatka
1	Število kmetij z dopolnilno dejavnostjo	MKGP -RKG	55	60	5	B.B. ¹¹ M.M.Č.
2	Število tržnih dni/leto	0	50	70	5	T.Pe. ¹²
3	Število ekoloških kmetij s certifikati	KGZ	54	60	10	B.B. M.M.Č.
4	Število prenočišč (postelj) na kmetijah z dopolnilnimi dejavnostmi	MKGP -RKG	136	200	7	B.B. M.M.Č.
5	Spodbujanje mladih prevzemnikov kmetij	0	0	2	3	B.B. M.M.Č.
6	Število neprofitnih stanovanj v občini	0	69	74	3	Ž.K.B ¹³
7	Število nagrad za inovacije	0	2	4	5	T.Pe.
8	Izgradnja infrastrukture v industrijskih in poslovnih conah (v km)	0	7.090	7.590	7	A.J. ¹⁴

¹⁰ V ta kazalnik smo z namenom lažje metodološke prilagoditve podatkov programu VIS, vključili v gospodarstvo.

¹¹ Božidar Brajkovič in Mojca Marija Črnič.

¹² Tanja Peteh.

¹³ Željka Karin Biličič.

¹⁴ Anita Jamšek.

	ZADOVOLJSTVO OBČANOV (ocena 1–5):		2,62	3,777		Dir.OU¹⁵
9	ponudba delovnih mest	A	2,40	3,692	15	
10	turistična ponudba	A	2,70	3,808	15	
11	ponudba stanovanj	A	2,60	3,769	15	
12	ponudba malega gospodarstva	A	2,78	3,838	10	

KAZALNIK »PROMET«

Prometni kazalnik upošteva stanje opredeljenih kvantificiranih ciljev na področju prometne infrastrukture in javnega prevoza ter zadovoljstvo občanov s stanjem na področju prometne in telekomunikacijske infrastrukture.

S ponderjem je določen trenuten pomen posameznega kriterija in njegov vpliv na skupni agregatni kazalnik stebra Promet.

Št.	II. PROMET - kvantificirani cilji	VIR	Stanje 2017	CILJI 2025	PONDER	Skrbnik podatka
1	Dolžina urejenih državnih cest (km)	0	71,5	100	5	V.K. ¹⁶
2	Dolžina asfaltiranih občinskih cest (km)	0	220	230	5	V.K.
3	Urejene kolesarske poti (v km)	0	3,2	5,0	10	A.J.
4	Javna parkirna mesta	0	404	532	5	K.Z. ¹⁷
5	Število novih parkirnih mest za kolesarje	RIC BK	0	30	5	A.J.
6	Urejena avtobusna postajališča	0	40	50	5	G.P. ¹⁸
7	Dolžina sprehajalnih in tematskih poti	RIC BK	121,8	123	2	A.J.
8	% lastniško urejenih občinskih cest	0	20,0	25,0	3	G.P.
9	Število električnih polnilnic	0	1	6	2	B.B. ¹⁹
10	% zmanjšanja tranzitnega prometa v centru	0	0	20,0	3	V.K.
	ZADOVOLJSTVO OBČANOV:		2,58	3,762		Dir.OU
11	urejenost cest in ulic	A	2,22	3,623	5	
12	urejenost pločnikov	A	2,36	3,677	5	
13	urejenost parkirišč	A	2,29	3,650	5	
14	kolesarske poti	A	2,06	3,562	10	
15	sprehajalne in tematske poti	A	2,47	3,719	5	
16	kažipotni in označbe	A	2,99	3,919	5	
17	javna razsvetljava	A	2,89	3,881	5	
18	zimska služba	A	3,16	3,985	5	
19	dostopnost do telekomunikacij	A	2,95	3,904	5	
20	javni prevoz	A	2,39	3,688	5	

¹⁵ Direktor/ica občinske uprave.

¹⁶ Vinko Kunič.

¹⁷ Katarina Zajc.

¹⁸ Gregor Požek.

¹⁹ Božidar Brajkovič.

KAZALNIK »OKOLJE IN KOMUNALA«

Okoljski kazalnik upošteva stanje opredeljenih kvantificiranih ciljev v Občini Črnomelj na področju oskrbe z vodo, odvajanja odpadnih voda, energetike, urejanja okolja in telekomunikacij, kombinirano z oceno zadovoljstva občanov na teh področjih.

S ponderjem je določen trenutni pomen posameznega kriterija in njegov vpliv na skupni agregatni kazalnik stebra Okolje.

Št.	III. OKOLJE IN KOMUNALA – kvantificirani cilji	VIR	Stanje 2017	CILJI 2025	PONDER	Skrbnik podatka
1	Dolžina zgrajenega javnega vodovoda v km	JP	285	295	5	V.K.
2	Vodovod – zamenjava azbestnih cevi v km	JP	0	4	10	V.K.
3	Dolžina zgrajene javne kanalizacije v km	JP	70,5	83,0	10	V.K.
4	Stanovanjski objekti priključeni na ČN (v %)	JP	40,0	48,0	5	V.K.
5	Energetska učinkovitost javne razsvetljave (kWh porabljene energije) ²⁰	O	296.682	317.500	5	S.J. ²¹
6	Število novih svetilk javne razsvetljave	O	0	100	5	S.J.
7	Število optičnih priključkov	O	2.996	4.248	5	G.A.
	ZADOVOLJSTVO OBČANOV:		3,14	3,977		Dir. OU
8	javne površine	A	2,93	3,896	10	
9	ravnanje z odpadki	A	3,16	3,985	5	
10	oskrba z vodo	A	3,74	4,208	5	
11	kanalizacija in ČN	A	2,82	3,854	10	
12	čistost rek, potokov in jezer	A	3,14	3,977	5	
13	kakovost zraka	A	3,37	4,065	3	
14	stanje hrupa	A	3,41	4,081	3	
15	urejenost pokopališč	A	3,63	4,165	3	
16	vklučenost ljudi v urejenost okolja	A	2,66	3,792	6	
17	prostorski plan občine	A	2,52	3,738	5	

KAZALNIK »IZOBRAŽEVANJE«

Kazalnik Izobraževanje upošteva stanje opredeljenih kvantificiranih ciljev na področju vzgoje in izobraževanja ter ocene zadovoljstva občanov z materialnimi pogoji v otroških vrtcih in šolah, vključenostjo v življenje lokalne skupnosti in ponudbo izobraževalnih programov za odrasle.

S ponderjem je določen trenutni pomen posameznega kriterija in njegov vpliv na skupni agregatni kazalnik stebra Izobraževanje.

Št.	IV. IZOBRAŽEVANJE – kvantificirani cilji	VIR	Stanje 2017	CILJI 2025	PONDER	Skrbnik podatka
1	Število vseh vpisanih otrok v vrtce v občini	O	484	500	5	J.M. ²²
2	Število otrok s stalnim prebivališčem v Občini Črnomelj, vključenih v vrtce v Črnomlju	O	448	460	5	V.K.P. ²³
3	Število otrok s stalnim prebivališčem v občini, vpisanih v vrtce izven občine	O	42	30	5	J.M.
4	Število vpisanih otrok v OŠ	OŠ	1.269	1.300	10	V.K.P.

²⁰ Kazalnik energetske učinkovitosti javne razsvetljave se bo sicer do leta 2025 povečal, ampak izključno na račun planirane postavitve novih svetilk javne razsvetljave, zato bo posledično končna poraba v tem kazalniku v letu 2025 malenkost večja, kot je sedaj (v letu 2018).

²¹ Srečko Janjoš.

²² Jože Migalič.

²³ Vladka Kostelec Peteh.

5	Število dijakov	SŠ	275	300	15	J.M.
6	Število izobraževalnih programov za odrasle	ZIK	21	22	5	J.M.
	ZADOVOLJSTVO OBČANOV:		3,00	3,923		Dir.OU
7	Ustreznost objektov otroških vrtcev	A	2,66	3,792	15	
8	Ustreznost objektov šol	A	3,15	3,981	10	
9	Ustreznost vsebin v vrtcih in šolah	A	3,26	4,023	10	
10	Ocena vsebin za III. generacijo	A	2,49	3,727	10	
11	Vključenost v življenje lokalne skupnosti	A	3,04	3,938	10	

KAZALNIK »KAKOVOST ŽIVLJENJA«

Kazalnik Kakovost življenja upošteva stanje opredeljenih kvantificiranih ciljev na področju kakovosti življenja v občini – zdravstvo, kultura, šport, sociala in varnost, kombinirano z ocenami zadovoljstva občanov na tem področju, ki jim je dodana še ocena zaupanja v občinske organe.

S ponderjem je določen trenuten pomen posameznega kriterija in njegov vpliv na skupni agregatni kazalnik stebra Kakovost življenja.

Št.	V. KVALITETA ŽIVLJENJA – kvantificirani cilji	VIR	Stanje 2017	CILJI 2025	PONDER	Skrbnik podatka
1	Število zdravnikov splošne medicine /1000 prebivalcev	O	0,47	0,54	5	V.K.P.
2	Površine objektov za zdravstvene storitve (ZD Črnomelj in ZP Vinica) v m ²	O	2.954	3.350	8	J.M.
3	Zunanje športne površine v m ² na prebivalca	O	2,19 ²⁴	2,21	5	J.M.
4	Notranje površine za šport v m ²	O	4.344	4.544	8	J.M..
5	Število uporabnikov pomoči na domu	CSD	47	52	5	J.M.
6	Število prejemnikov socialne pomoči v občini	CSD	504	450	5	V.K.P.
7	Število vpisanih v glasbeno šolo	GŠ	288	300	5	J.M.
8	Število obiskov v Mestni muzejski zbirki Črnomelj in Spominski hiši Otona Župančiča Vinica	O	3.718	4.000	5	V.K.P.
9	Obnova objektov kulturne dediščine v javni lasti	O	2	8	2	M.P.K.
10	Število projektov v sodelovanju z OŠ in s Srednjo šolo v Občini Črnomelj	O	0	3	2	V.K.P.
	ZADOVOLJSTVO OBČANOV:		2,95	3,904		Dir.OU
11	zdravstvena oskrba	A	3,10	3,962	5	
12	kulturno dogajanje in udejstvovanje	A	2,80	3,846	8	
13	možnost športa in rekreacije	A	2,90	3,885	7	
14	socialne aktivnosti	A	2,73	3,819	5	
15	oskrba prebivalcev	A	3,06	3,946	3	
16	duhovna oskrba	A	3,22	4,008	3	
17	medsosedski odnosi	A	3,08	3,954	4	
18	varnost bivanja	A	3,26	4,023	5	
19	stopnja zaupanja v občino	A	2,39	3,688	10	

²⁴ Skupaj 31.309 m² zunanjih površin/14.310 prebivalcev Občine Črnomelj

SKUPNI KAZALNIK VSEH 5 STEBROV

V tabeli na naslednjih dveh straneh so izračunane pričakovane letne vrednosti vseh uporabljenih podkriterijev v vseh 5 razvojnih stebrih.

Tabela 5: Pričakovane letne vrednosti vseh kazalnikov (2018 - 2025)

		LETO	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
GOSPODARSTVO	UTEŽ	GOSPODARSKI K.	0,1	0,207	0,341	0,448	0,561	0,654	0,795	0,895	1
Število kmetij z dopolnilno dej.	5%	K 1-1	55	56	56	57	58	58	59	59	60
Število tržnih dni / leto	5%	K 1-2	50	53	55	58	60	63	65	68	70
Število ekoloških kmetij s certifikati	10%	K 1-3	54	55	57	58	60	61	62	64	65
Število prenočišč (postelj) na kmetijah z dopolnilnimi dejavnostmi	7%	K 1-4	136	144	152	160	168	176	184	192	200
Spodbujanje mladih prevzemnikov kmetij	3%	K 1-5	0	0	1	1	1	1	2	2	2
Število neprofitnih stanovanj v občini	3%	K 1-6	69	70	70	71	72	72	73	73	74
Število nagrad za inovacije	5%	K 1-7	2	2	3	3	3	3	4	4	4
Izgradnja infrastrukture v industrijskih in poslovnih conah (v km)	7%	K 1-8	7.090	7.153	7.215	7.278	7.340	7.403	7.465	7.528	7.590
ponudba delovnih mest	15%	K 1-9	2,4	2,562	2,723	2,885	3,046	3,208	3,369	3,531	3,692
turistična ponudba	15%	K 1-10	2,7	2,839	2,977	3,116	3,254	3,393	3,531	3,67	3,808
ponudba stanovanj	15%	K 1-11	2,6	2,746	2,892	3,038	3,185	3,331	3,477	3,623	3,769
ponudba malega gospodarstva	10%	K 1-12	2,78	2,912	3,045	3,177	3,309	3,441	3,574	3,706	3,838
PROMET	UTEŽ	PROMETNI K.	0,1	0,213	0,33	0,441	0,552	0,661	0,782	0,889	1
Dolžina urejenih državnih cest (km)	5%	K 2-1	71,5	75,1	78,6	82,2	85,8	89,3	92,9	96,4	100
Dolžina asfaltiranih občinskih cest (km)	5%	K 2-2	220	221,3	222,5	223,8	225	226,3	227,5	228,8	230
Urejene kolesarske poti (v km)	10%	K 2-3	3,2	3,4	3,7	3,9	4,1	4,3	4,6	4,8	5
Javna parkirna mesta	5%	K 2-4	404	420	436	452	468	484	500	516	532
Število novih parkirnih mest za kolesarje	5%	K 2-5	0	4	8	11	15	19	23	26	30
Urejena avtobusna postajališča	5%	K 2-6	40	41	43	44	45	46	48	49	50
Dolžina sprehajalnih in tematskih poti (v km)	2%	K 2-7	121,8	122	122,1	122,3	122,4	122,6	122,7	122,9	123
% lastniško urejenih občinskih cest	3%	K 2-8	20	20,6	21,3	21,9	22,5	23,1	23,8	24,4	25
Število električnih polnilnic	2%	K 2-9	1	2	2	3	4	4	5	5	6
% zmanjšanja tranzitnega prometa v centru	3%	K 2-10	0	2,5	5	7,5	10	12,5	15	17,5	20
urejenost cest in ulic	5%	K 2-11	2,22	2,395	2,571	2,746	2,922	3,097	3,272	3,448	3,623
urejenost pločnikov	5%	K 2-12	2,36	2,525	2,689	2,854	3,019	3,183	3,348	3,512	3,677
urejenost parkirišč	5%	K 2-13	2,29	2,46	2,63	2,8	2,97	3,14	3,31	3,48	3,65
kolesarske poti	10%	K 2-14	2,06	2,248	2,436	2,623	2,811	2,999	3,187	3,374	3,562
sprehajalne in tematske poti	5%	K 2-15	2,47	2,626	2,782	2,938	3,095	3,251	3,407	3,563	3,719
Kažipot in označbe	5%	K 2-16	2,99	3,106	3,222	3,338	3,455	3,571	3,687	3,803	3,919
javna razsvetljava	5%	K 2-17	2,89	3,014	3,138	3,262	3,386	3,509	3,633	3,757	3,881
zimsko služba	5%	K 2-18	3,16	3,263	3,366	3,469	3,573	3,676	3,779	3,882	3,985
dostopnost do telekomunikacij	5%	K 2-19	2,95	3,069	3,189	3,308	3,427	3,546	3,666	3,785	3,904
javni prevoz	5%	K 2-20	2,39	2,552	2,715	2,877	3,039	3,201	3,364	3,526	3,688

OKOLJE	UTEŽ	OKOLJSKI K.	0,1	0,213	0,325	0,438	0,55	0,663	0,775	0,888	1
Dolžina zgrajenega javnega vodovoda (v km)	5%	K 3-1	285	286,3	287,5	288,8	290	291,3	292,5	293,8	295
Vodovod - zamenjava azbestnih cevi (v km)	10%	K 3-2	0	0,5	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4
Dolžina zgrajene javne kanalizacije (v km)	10%	K 3-3	70,5	72,1	73,6	75,2	76,8	78,3	79,9	81,4	83
Stanovanjski objekti priključeni na ČN (v %)	5%	K 3-4	40	41	42	43	44	45	46	47	48
Energetska učinkovitost javne razsvetljave (Kwh porabljene energije)	5%	K 3-5	296.682	299.284	301.887	304.489	307.091	309.693	312.295	314.898	317.500
Število novih svetilk javne razsvetljave	5%	K 3-6	0	13	25	38	50	63	75	88	100
Število optičnih priključkov	5%	K 3-7	2.996	3.153	3.309	3.466	3.622	3.779	3.935	4.092	4.248
javne površine	10%	K 3-8	2,93	3,051	3,172	3,292	3,413	3,534	3,655	3,775	3,896
ravnanje z odpadki	5%	K 3-9	3,16	3,263	3,366	3,469	3,573	3,676	3,779	3,882	3,985
oskrba z vodo	5%	K 3-10	3,74	3,799	3,857	3,916	3,974	4,033	4,091	4,15	4,208
kanalizacija in ČN	10%	K 3-11	2,82	2,949	3,079	3,208	3,337	3,466	3,596	3,725	3,854
čistost rek, potokov in jezer	5%	K 3-12	3,14	3,245	3,349	3,454	3,559	3,663	3,768	3,872	3,977
kakovost zraka	3%	K 3-13	3,37	3,457	3,544	3,631	3,718	3,804	3,891	3,978	4,065
stanje hrupa	3%	K 3-14	3,41	3,494	3,578	3,662	3,746	3,829	3,913	3,997	4,081
urejenost pokopališč	3%	K 3-15	3,63	3,697	3,764	3,831	3,898	3,964	4,031	4,098	4,165
vklučenost ljudi v urejenost okolja	6%	K 3-16	2,66	2,802	2,943	3,085	3,226	3,368	3,509	3,651	3,792
prostorski plan občine	5%	K 3-17	2,52	2,672	2,825	2,977	3,129	3,281	3,434	3,586	3,738
IZOBRAŽEVANJE	UTEŽ	K. IZOBRAŽEVANJA	0,1	0,207	0,313	0,42	0,577	0,68	0,787	0,894	1
Število vseh vpisanih otrok v vrtce v občini	5%	K 4-1	484	486	488	490	492	494	496	498	500
Število otrok s stalnim prebivališčem v občini Črnomelj vključenih v vrtce v Črnomlju	5%	K 4-2	448	450	451	453	454	456	457	459	460
Število otrok s stalnim prebivališčem v občini vpisanih v vrtce izven občine	5%	K 4-3	42	41	39	38	36	35	33	32	30
Število vpisanih otrok v OŠ	10%	K 4-4	1.269	1.273	1.277	1.281	1.285	1.288	1.292	1.296	1.300
Število dijakov	15%	K 4-5	275	278	281	284	288	291	294	297	300
Število izobraževalnih programov za odrasle	5%	K 4-6	21	21	21	21	22	22	22	22	22
Ustreznost objektov otroških vrtcev	15%	K 4-7	2,66	2,802	2,943	3,085	3,226	3,368	3,509	3,651	3,792
Ustreznost objektov šol	10%	K 4-8	3,15	3,254	3,358	3,462	3,566	3,669	3,773	3,877	3,981
Ustreznost vsebin v vrtcih in šolah	10%	K 4-9	3,26	3,355	3,451	3,546	3,642	3,737	3,832	3,928	4,023
Ocena vsebin za III. generacijo	10%	K 4-10	2,49	2,645	2,799	2,954	3,109	3,263	3,418	3,572	3,727
Vključenost v življenje lokalne skupnosti	10%	K 4-11	3,04	3,152	3,265	3,377	3,489	3,601	3,714	3,826	3,938
KVALITETA ŽIVLJENJA	UTEŽ	K. KAK. ŽIVLJENJA	0,1	0,212	0,338	0,447	0,561	0,657	0,787	0,892	1
Število zdravnikov splošne medicine / 1000 prebivalcev	5%	K 5-1	0,47	0,48	0,49	0,5	0,51	0,51	0,52	0,53	0,54
Površine objektov za zdravstvene storitve (ZD Črnomelj in ZP Vinica) v m2	8%	K 5-2	2.954	3.004	3.053	3.103	3.152	3.202	3.251	3.301	3.350
Zunanje športne površine v m2 na prebivalca	5%	K 5-3	2,19	2,19	2,2	2,2	2,2	2,2	2,21	2,21	2,21
Notranje površine za šport (m2)	8%	K 5-4	5.173	5.198	5.223	5.248	5.273	5.298	5.323	5.348	5.373
Število uporabnikov pomoči na domu	5%	K 5-5	47	48	48	49	50	50	51	51	52
Število prejemnikov socialne pomoči v občini	5%	K 5-6	504	497	491	484	477	470	464	457	450
Število vpisanih v glasbeno šolo	5%	K 5-7	288	290	291	293	294	296	297	299	300
Število obiskov v Mestni muzejski zbirki Črnomelj in Spominski hiši Otona Župančiča Vinica	5%	K 5-8	3.718	3.753	3.789	3.824	3.859	3.894	3.930	3.965	4.000
Obnova objektov kulturne dediščine v javni lasti	2%	K 5-9	2	3	4	4	5	6	7	7	8
Število projektov v sodelovanju z OŠ in Srednjo šolo v Občini Črnomelj	2%	K 5-10	0	0	1	1	2	2	2	3	3
zdravstvena oskrba	5%	K 5-11	3,1	3,208	3,316	3,423	3,531	3,639	3,747	3,854	3,962
kulturno dogajanje in udejstvovanje	8%	K 5-12	2,8	2,931	3,062	3,192	3,323	3,454	3,585	3,715	3,846
možnost športa in rekreacije	7%	K 5-13	2,9	3,023	3,146	3,269	3,393	3,516	3,639	3,762	3,885
socialne aktivnosti	5%	K 5-14	2,73	2,866	3,002	3,138	3,275	3,411	3,547	3,683	3,819
oskrba prebivalcev	3%	K 5-15	3,06	3,171	3,282	3,392	3,503	3,614	3,725	3,835	3,946
duhovna oskrba	3%	K 5-16	3,22	3,319	3,417	3,516	3,614	3,713	3,811	3,91	4,008
med-sosedski odnosi	4%	K 5-17	3,08	3,189	3,299	3,408	3,517	3,626	3,736	3,845	3,954
varnost bivanja	5%	K 5-18	3,26	3,355	3,451	3,546	3,642	3,737	3,832	3,928	4,023
stopnja zaupanja v občino	10%	K 5-19	2,39	2,552	2,715	2,877	3,039	3,201	3,364	3,526	3,688

Vir: Lasten, 2018

LITERATURA IN VIRI

1. *Agenda 2030 za trajnostni razvoj*. 2015. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_razvojno_sodelovanje_in_humanitarna_pomoc/politike_mrs/cilji_trajnostnega_razvoja/ (20. 3. 2018).
2. Belakrajina.si. *Belokranjsko izročilo*. Dostopno prek: <https://www.belakrajina.si/sl/ponudba/lokalna-samooskrba/medeni-butik-bibi/>. 1. 5. 2018.
3. Belokranjec 20/12, december. 2017. Plut, D., Belokranjska razvojna razpotja.
4. *Celostna prometna strategija Občine Črnomelj (CPS občine Črnomelj)*. 2017. Dostopno prek: http://www.crnornelj.si/doc/dokumenti/2016/Anita_CPS_zavihek/10-CPS%C4%8Crnomelj-Knjiga-V2-FINAL.pdf (21. 3. 2018).
5. *Demografska študija za Občino Črnomelj*. 2015. Interni viri Občine Črnomelj.
6. *Direktiva Sveta 98/83/ES z dne 3. novembra 1998 o kakovosti vode, namenjene za prehrano ljudi*. 1998. Dostopno prek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:31998L0083> (2. 3. 2018).
7. Društvo za biološko-dinamično kmetovanje Podravje. *Kaj je biodinamično kmetovanje?* Dostopno prek: <http://biodinamika-podravje.si/> (29. 4. 2018).
8. *Interni viri SURS*. 2018.
9. IPOP. 2014. *P + R: Lokacija, oblikovanje, oprema*. Dostopno prek: <http://ipop.si/wp/wp-content/uploads/2010/04/P+R-2016-05-30-lo-res.pdf> (2. 5. 2018).
10. *Lokalni energetske koncept Občine Črnomelj – končno poročilo*. 2012. Dostopno prek: http://www.crnornelj.si/doc/dokumenti/lokalni_energetske_koncept/CREG020287.PDF (22. 3. 2018). Pravilnik o pitni vodi. Uradni list RS, št. 19/04, 35/04, 26/06, 92/06, 25/09, 74/15 in 51/17. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV3713>. 1. 5. 2018.
11. Priročnik za ozelenjevanje občinskega proračuna. 2017. Dostopno prek: <http://www.umanotera.org/wp-content/uploads/2016/09/Priro%C4%8Dnik-za-ozelenjevanje-ob%C4%8Dinskega-prora%C4%8Duna.pdf> (22. 4. 2018).
12. Radio Odeon. 2017. Parkiranje v mestu; Črnomelj; Kočevje. Dostopno prek: <https://www.radio-odeon.com/novice/parkiranje-v-mestu-crnornelj-kocevje/>. (1. 5. 2018).
13. *Regionalni razvojni program za obdobje 2014–2020 v razvojni regiji Jugovzhodna Slovenija*. 2015. Dostopno prek: https://www.rc-nm.si/wp-content/uploads/2016/11/RRP_JVSLO_2014–2020_marec-2015.pdf (24. 3. 2018).
14. Spletna stran Integrirana-pridelava. O integrirani pridelavi. Dostopno prek: <http://www.integrirana-pridelava.si/o-integrirani-pridelavi.php>. 02. 05. 2018.
15. Strategija razvoja Občine Črnomelj 2018–2025. 2018. Dostopno prek:
16. *Strategija razvoja Slovenije 2030*. 2017. Dostopno prek: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoj_a_Slovenije_2030.pdf (20. 3. 2018).
17. *Strategija razvoja turizma v destinaciji Bela Krajina 2018–2022*. 2017. Dostopno prek: http://www.crnornelj.si/doc/Strategija_razvoja_turizma_v_destinaciji_Bela_krajina_2018_2022.pdf (24. 3. 2018).
18. *SURS*. 2018. Dostopno prek: <http://www.stat.si/statweb> (1. 3. 2018).
19. Uredba o odvajanju in čiščenju komunalne odpadne vode. Ur. l. RS, št. 98/15 in 76/17. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6951> (2. 5. 2018).
20. Vita. *V zdravem okolju lahko pridelamo zdravo hrano*. Dostopno prek:

https://www.revija-vita.com/vita/79/V_zdravem_okolju_lahko_pridelamo_zdravo_hrano (2. 5. 2018).

Občina Črnomelj

Strategija razvoja Občine Črnomelj 2018 – 2025

Besedilo: ČAROVNIJA ČRK, kvalitativno raziskovanje na področju družboslovja,
Mag. Maja Pucelj s. p.

Sodelujoči pri pripravi strategije: dr. Petra Štrekelj, mag. Bojan Mažgon

Fotografije:

Lektoriranje:

Oblikovanje: Valentina Metež, Avocado8 Brangency

Založnik in izdajatelj: Občina Črnomelj, Trg svobode 3, 8340 Črnomelj

Prvi natis: avgust 2018

Tisk in vezava: Bucik d.o.o.

Naklada: 300